

LA COMUNA DEL CAMP DE TARRAGONA: UN MODEL (SINGULAR?) D'ASSOCIACIONISME INTERCOMUNITARI¹

JORDI MORELLÓ BAGET

Institució Milà i Fontanals – CSIC (Barcelona)

RESUM

Aquest article pretén ser una revisió global a l'etapa medieval de la Comuna del Camp, una institució que es començà a gestar a finals del segle XIII bo i passant a assumir la representació, enfront la monarquia i altres instàncies de poder, d'un cert nombre de municipis configurats dins la senyoria de l'Església tarragonina. El propòsit de l'autor és subratllar el paper decisiu que tingué la fiscalitat en el desenvolupament d'aquest organisme, ben palès a través del reguitzell d'episodis vinculats al pagament de diferents demandes reials, i l'autonomia que anà guanyant en el seu funcionament al marge de la ciutat de Tarragona, amb la qual foren subscrits diferents acords, sobretot al llarg de la primera meitat del segle XIV. La Comuna també acabà erigint-se en defensora de les franqueses fiscals del Camp, de resultes dels diversos plets sostinguts al llarg de l'època considerada.

A banda de passar revista als susdits acords amb la Ciutat –relatius a l'assumpció de les despeses comunes–, s'aborden diferents aspectes del funcionament intern de l'organització, amb especial atenció al repartiment de les talles comunals i a la comptabilització del nombre de focs. Així mateix, es passa revista a altres formes d'associacionisme documentades en el mateix territori al segle XV, com l'anomenat sagramental. L'article es conclou amb un breu exercici d'història institucional comparada, mitjançant el qual es posa en entredit el caràcter singular amb què Eufemià Fort etiquetà aquesta institució.

1. Aquest treball ha estat realitzat en el marc del Projecte *La coyuntura económica y demográfica en Cataluña a fines de la época medieval: análisis crítico de los indicadores fiscales y financieros* (HAR2014-54205-C2-1-P), i del Grup de la Generalitat de Catalunya "Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval" (2014SFG-1154).

Sigles d'arxiu: ACA =Arxiu de la Corona d'Aragó (C= Cancelleria); AHAT =Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona; AHMS =Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp; AHCR =Arxiu Històric Comarcal de Reus [ara Arxiu Comarcal del Baix Camp]; AHCV =Arxiu Històric Comarcal de Valls [ara Arxiu Comarcal de l'Alt Camp]; AHT = Arxiu Històric de Tarragona [ara Arxiu Històric Comarcal de Tarragona].

ABSTRACT

This article presents a global review of the Comuna del Camp in its medieval period. Since it began to take shape in the late 13th century, this institution was aimed to represent, before monarchy and other instances of power, a number of municipalities belonging to the lordship of the Church of Tarragona. The author's purpose is to underline the role that fiscality had in the development of this organization, which is quite clear through many events related to the payment of royal subsidies, and the autonomy which was gaining as a fiscal apparatus functioning apart from the town of Tarragona, with which were signed several agreements, mainly during the first half of the 14th century. The Comuna also became an actor in the defence of some fiscal exemptions, as a result of various lawsuits sustained throughout this period.

Apart from reviewing the agreements established with the citizens on the common expenses, other issues considered are the internal organization, with particular attention to the distribution of communal charges and on the accounting of the number of feux. Likewise, there are other forms of association that can be reported for the 15th century in the same territory, such as the popular militia called "sagramental". The article finishes with a brief comparative exercise of institutional history, through which it is possible to put in question the singularity that Eufemià Fort had attributed to this institution.

Paraules clau: fiscalitat, talles, fogatges, focs, sagramental.

Key words: *fiscality, taxes, feux, "sagramental".*

Durant segles, la història del Camp de Tarragona va esdevenir indissociable d'una organització de representació política dels habitants d'aquest territori, els quals algun cop s'anomenen "campícoles" –potser per influències humanístiques–, com bé trobem recollit en alguns documents de finals del segle XV.² D'acord amb el Glossarium Du Cange, no cal conferir a l'esmentat terme cap altra significat que no sigui la de "persona que està al camp". En el cas que ens ocupa, no es tractaria tant de camperols com de vilatans, en tant que habitants de les diferents viles constituïdes al Camp de Tarragona. En aquestes viles hi havia, sobretot a les més grans, sectors importants de població dedicats a l'activitat menestral, al comerç i a serveis de diversa índole, tot a imatge i semblança del món urbà, de manera que funcionaven com a petites ciutats o, si es prefereix, com a viles-mercat³. Així doncs, no creiem

2. En el document de referència s'estableix, a més, la següent equiparació: "*campícoles seu Comunam*"; AHMS, Fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 375 (referenciat per E. Fort a la nota 265 de l'obra citada a la nota 4 d'aquest article).

3. La primera autorització d'un mercat es troba a Alcover (1174). A Cambrils ja n'és-taria funcionant un des del 1185; en canvi, l'atorgat a Salou el 1194 no degué prosperar. Ja pel que fa al segle XIII, hi ha documentats els de Valls (1210) i Riudoms (1225). Se sap que la Selva tenia mercat des d'antic, però no se'n coneix la data de fundació. Altres concessions són les de Reus (1310) i Constantí (1322). En aquesta època, algunes viles del Camp van començar a rebre autoritzacions de fires: de primer Valls (1332) i deu anys després Reus. Malgrat la crisi, a Valls també s'instaurà –dècada de 1360– un retorn de fira, sens dubte

que sigui prou encertat parlar de la Comuna com una associació de camperols – com sí fou el cas dels remences de la Catalunya Vella, que van optar per associar-se en un sindicat–; certament, el cas considerat aquí respon a una altra mena de realitat (semiurbana?, periurbana?), on l'element camperol, que tampoc hi podia faltar, com és lògic, no seria tan predominant com de vegades es vol fer creure.

La història de la Comuna del Camp ha tingut el seu màxim estudiós en la persona d'Eufemià Fort i Cogul, autor d'una àmplia monografia on es fa un seguiment cronològic a tota la seva trajectòria i vicissituds per les quals anà passant, des dels seus orígens –al segle XIII– fins a la seva abolició arran dels decrets de Nova Planta⁴. La idea que plana darrera d'aquesta obra, publicada el 1975, és prou perceptible: incidir en el pretès caire democràtic d'aquesta institució així com en el seu caràcter de símbol d'unes "llibertats" que, com tantes altres institucions pròpies del país, van acabar sent abolides per les lleis borbòniques.

Fort va poder consultar el ric fons documental conservat a l'Arxiu de la Selva del Camp, tant pel que fa a la documentació relacionada amb la pròpia institució (pergamins, llibres d'actes i/o de comptes...)⁵, com pel que fa a altra informació extreta d'alguns manuals notariais. Així i tot, la seva obra també palesa un ús força assidu de la informació subministrada per Mn. Joan Pié Faidella, en tant que autor d'un voluminós compendi d'història local de la Selva que encara no havia estat publicat en vida d'Eufemià Fort⁶. Com no podia ser altrament, l'altre gran referent de l'obra de Fort va ser la magna *Tarragona cristiana* de l'il·lustre historiador tarragoní Emili Morera i Llauredó, que també és autor d'una petita monografia sobre la Comuna del Camp, publicada a principis del segle XX⁷. Aquest autor i d'altres també centrats, com Pié, en l'elaboració de monografies locals, com Andreu de Bofarull i Brocà,

reflex de la importància assolida per aquesta vila situada vora el camí de Tarragona a Montblanc-Lleida. Ja pel que fa al segle XV, cal afegir-hi les fires d'Alcover (1420) i Constantí (1435); a la Selva li fou atorgada per Ferran II. Per la seva banda, C. Batlle anota algunes altres fires corresponents a poblacions menors del Camp; vegeu C. BATLLE I GALLART, *Fires i mercats. Factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI a XV)*, Barcelona, 2004.

4. Cf. E. FORT, *Notícia històrica d'una singular institució medieval. La comunitat de pobles del Camp de Tarragona*, Barcelona, 1975.

5. Cf. M. SORONELLAS, *Catàleg de l'Arxiu Històric de la Selva del Camp. Fons Municipal i fons de la Comuna del Camp*, Tarragona, 1993, p. 723 i ss.

6. Cf. J. PIÉ, *Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, Tarragona, 1984 (obra confegida entre 1899 i 1913, encara era un manuscrit quan la consultà Fort).

7. Monografia gairebé oblidada, però encara valuosa en alguns aspectes: E. MORERA, *Reseña histórica de la Comuna del Camp de Tarragona: institución foral, nacida y desarrollada durante la Edad Media, en el territorio denominado "el campo de Tarragona"*, Tarragona, 1901; ÍDEM, *Tarragona cristiana*, 6 vols., Tarragona, 1899-1967 (obra començada a reeditar el 1982).

Francesc Puigjaner i Gual, Francesc Riba i Mestre, Marc Ribas i Massó..., són exponents d'una historiografia civil que passà a reemplaçar les obres confeccionades pels cronistes eclesiàstics de l'Església de Tarragona⁸.

El llibre de Fort ha estat el gran referent de totes les monografies publicades a partir de llavors sobre diferents localitats del Camp de Tarragona, sovint donant peu a capítols sencers on s'exposen els lligams o grau de participació d'una localitat en concret amb la susdita institució⁹. Tanmateix, hi ha qüestions relatives a la Comuna que caldria sotmetre a una revisió crítica que no s'ha acostumat a fer, començant pel propi nom de la institució.

Qüestió de noms. Pel que es pot veure, el terme Comuna començà a ser utilitzat a la segona meitat del segle XIV; així figura el 1366 i en diferents actes del primer llibre de comptes, actualment perdut¹⁰. Però sembla que era un terme d'ús exclusivament intern; la documentació emanada dels veguers o d'altres instàncies de poder, no s'adrecen mai a la Comuna sinó a les viles i llocs del Camp en tant que "universitats", ja fos en el marc de la senyoria o de la vegueria¹¹. Els representants d'aquests municipis els trobem participant en actes diversos, ja es tractés, unes vegades, dels jurats de cada lloc, ja es tractés, unes altres vegades, dels síndics nomenats per aquells mateixos municipis per gestionar determinats afers, conjuntament o separada dels representants de la ciutat de Tarragona, aquesta actuant igualment com a universitat.

El 1370 trobem indicats dos síndics que, segons es fa explícit, ho eren de tot el

8. L'Arxiepiscopologi de Josep Blanch, sens dubte el més consultat de tots, gairebé no diu res sobre el tema que aquí ens ocupa: la Comuna com a tal només s'hi esmenta dos cops; J. BLANCH, *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, 2 vols., Tarragona, 1985, pp. 91 i 137.

9. Com ara en les diferents monografies locals elaborades per Francesc Cortiella, també per Ezequiel Gort i altres com M. RECASENS I ROVIRA, "La Comuna del Camp a l'Edat Mitjana", *Historia et documenta*, 8 (2007), pp. 9-20, on s'incideix en el cas de Valls, si bé com un simple extracte de l'obra de Fort. Així mateix, l'apartat que l'hi dedica E. JUNCOSA es centra més que res en l'evolució demogràfica de les poblacions de la vegueria tarragonina. *Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca. 1118-1462)*, Barcelona, 2015, pp. 127-133.

10. Terme citat almenys tres vegades en el document transcrit per Fort en el seu Apèndix (doc. núm. 15, pp. 271-272). Altres vegades es tendí a utilitzar, en comptes de Comuna, el seu equivalent en masculí (Comú). Cal tenir en compte que els comuns eren les talles que servien per repartir les càrregues de l'organisme. Així mateix, també es parla de la caixa del Comú, per referir-se al moble on es guardaven els cabals.

11. Certament, alguns registres de documents, molts d'ells fets –dit sigui de passada– amb poca cura, podrien fer creure que aquesta denominació era emprada de forma més habitual del que podem inferir documentalment (en molts casos, el terme en qüestió ni s'esmenta al document, a no ser hom vulgui fer més cas a registres posteriors o a anotacions afegides molt més tard).

Camp: “ut ambaxiatores et nuncii tocius Campi Terrachone”, diu el document. En consonància amb aquesta frase, resulta encara més curiosa la referència que s’hi fa a la “universitas (*sic*, en singular) dicti Campi”¹², talment com si s’hagués pres consciència d’una realitat que depassava la mera associació de municipis del Camp. Tanmateix, no tenim localitzada cap altra cita a una “universitat del Camp”. És clar que hom tendí a utilitzar altres maneres de referir-s’hi; només pocs anys després recollim aquest altre esment a les “universitats del comú” del Camp de Tarragona¹³.

Ara bé, al llarg d’aquesta època hi ha un altre terme que apareix utilitzat de forma bastant més profusa; així, per exemple, el 1359 es parla de l’ajuda que la “terra” feia al rei en la guerra de Castella; o bé es fan servir expressions com ara “per coses necessàries a la terra” (1395), per no referir-nos, igualment, als anomenats Consells de la terra¹⁴. Hom dóna a entendre que la “terra” no era un terme més o menys vague de país sinó perfectament identificable amb el propi marc territorial on operava la Comuna (com s’indica el 1450: “en nom de les dites universitats e de tots los altres lochs de la terra e del Camp”). Al segle XV ambdós termes (Terra i Comuna, o el seu equivalent masculí: Comú) apareixen combinats, abans no s’acabà d’imposar el segon, ja sempre en femení, a l’època posterior a la guerra civil catalana¹⁵. Naturalment, aquestes observacions no invaliden el fet de poder parlar de la Comuna fins i tot quan encara no s’utilitzava

12. Així apareix en els dos documents (ambdós signats pel mateix notari barceloní), en els quals veiem intervenir com a síndics del Camp Arnau Safortesa de Valls i Joan Sobirà de la Selva; AHMS, Fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 342 (debitori datat el 13 de juliol) i 341 (àpoca datada el 28 d’octubre).

13. Referit al 1377; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 87.

14. “tant com al Consell de la terra li plaurà”, s’indica el 1414; AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1414-1432), foto 113 [consulta en línia].

15. “per lo Comú de la terra” (1432); AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1414-1432), foto 264. En un document del 1450, tant en l’encapçalament en llatí (“et nomine etiam aliorum locorum comunis terre Campi Tarrachone”) com en la part redactada en català: “tots los lochs del Camp de Tarragona e Comuna de la terra”; AHMS, Fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 369 (document transcrit a E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 320 de l’Apèndix). El 1455 es fa esment a les viles i llocs “universitatum communii Campi de Tarrachona/Tarrachone” (*ibid.*, p. 322 de l’Apèndix); “de tota la Terra e Comú del Camp” (1456) (AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1457-1476, f.1). Encara el 1462 se seguia parlant del “Consell general de tota la Terra” o bé del “Consell general en lo Comú de la Terra”; cf. F. CORTIELLA I ÒDENNA – P. ANGUERA, *Història d’Alforja*, Alforja, 1986, pp. 109-110 (transcrit a partir de la mateixa font de l’Arxiu municipal de la Selva). Algun cop, també es pot documentar el mot “comunitat”. Com veurem després, la Comuna és un terme que començà a ser utilitzat, ja de forma exclusiva, a partir de la dècada de 1470.

aquest nom. A banda, però, de qüestions diguem-ne nominalistes, en aquest article voldria incidir en una sèrie d'aspectes que tot seguit passo a exposar sintèticament:

Les relacions Ciutat-Camp (relacions de subordinació?). La Comuna assumí una funció d'intermediació entre els municipis que representava i les dues instàncies de poder superiors amb les quals va haver de tractar de forma habitual, ja fos la monarquia o la senyoria arquebisbal, sovint representades pels seus oficials o delegats. Aquesta tasca d'intermediació va haver de ser exercida conjuntament amb els representants ciutadans en relació amb diferents afers fiscals que els afectaven per igual. Podem dir que la Comuna fou un ens originat a l'ombra de la Ciutat. L'inici de tot plegat es troba en la partició del Camp en dos blocs a efectes contributius: d'una banda, els llocs que es quedaren dins la contribució de la Ciutat (les anomenades Faldes¹⁶) i, d'una altra, la resta de llocs del territori, incloses les principals viles, que passaren a integrar un bloc apart. Durant un temps, els dirigents ciutadans van poder exercir una tutela sobre aquell altre sector del Camp¹⁷; malgrat això, ja des de bon inici, les viles del Camp aconseguiren actuar de forma bastant autònoma, cosa que es faria més evident a mida que s'incrementà l'activitat d'aquest organisme. En tot cas, ja des de l'inici, calgué que la Ciutat i el Camp arribessin a una entesa en determinats aspectes de funcionament; en són mostra les diferents disposicions arquebisbals establertes al llarg, sobretot, de la primera meitat del segle XIV i a les quals passaré revista després.

La fiscalitat com a factor determinant en el desenvolupament de la Comuna. Si la Comuna es dotà d'entitat pròpia fou gràcies a poder comptar amb l'existència d'un aparell fiscal propi i diferenciat del de la Ciutat. Certament, la principal tasca desenvolupada per aquest organisme al llarg dels primers segles fou la de donar compliment a les diferents demandes reials de numerari, és a dir, a base d'actuar com un aparell recaptador a compte d'altri¹⁸. El desenvolupament d'aquest organisme ve a coincidir cronològicament amb les diverses etapes d'intensificació

16. Aquests llocs, la majoria situats a pocs quilòmetres de la Ciutat, eren nuclis amb poca població, i en alguns casos no passaven de ser masos. Vegeu J.Mª RECASENS, *La ciutat de Tarragona*, vol. II, Barcelona, 1975, pp. 191-193; E. JUNCOSA BONET, *Estructura y dinàmicas de poder... cit.*, pp. 133-137. Altres ciutats, com Lleida i Tortosa també comptaven amb una sèrie de "llocs de contribució".

17. Segons M. Bonet, el Consell tarragoní liderà els pactes amb les localitats de la regió; cf. M. BONET DONATO – A. ISLA FREZ, *Tarragona medieval, capital eclesiàstica i del Camp*, vol. II (dins la *Història de Tarragona* coordinada per M. Duch), Lleida, 2011, p. 238.

18. Tocant a la pressió fiscal de la corona sobre les viles del Camp de Tarragona, faig remissió al llibre que deriva de la meua tesi doctoral: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls, segles XIV-XV*, Barcelona, 2001, a banda de la sèrie d'articles que formen part de la meua producció.

de la pressió fiscal de la Corona, ja des de bon començament (a finals del segle XIII) com també al llarg del segle XIV i encara posteriorment. És evident que, sense aquesta pressió, no hauria existit la necessitat de crear un organisme com el que ara ens ocupa¹⁹.

L'altra principal funció de la Comuna va a remolc del que acabem de dir, com fou la defensa d'unes preteses llibertats i costums antics, a base d'invocar les anomenades franqueses del Camp²⁰. Així, l'aparell administratiu i de govern desenvolupat per la Comuna al servei de la monarquia també va poder ser utilitzat algun cop com a plataforma d'oposició enfront les pretensions fiscals d'alguns monarques. No endebades, la història de la Comuna s'inicià amb certs episodis de resistència enfront d'algunes demandes, i continuà amb diversos plets sostinguts al llarg del

19. A hores d'ara, s'entén que la fiscalitat tingué una incidència decisiva en el desenvolupament dels municipis catalans, fins al punt de poder considerar que es convertí en un factor determinant. Segons la hipòtesi esgrimida per M. Turull, a voltes matisada, "no podem tractar la hisenda i la fiscalitat d'un municipi com una més de les atribucions del naixent consell, sinó que (...) aquest consell naixeria per a organitzar amb més eficàcia la recaptació de tributs entre els membres de la universitat", és a dir, va ser "aquest sistema tributari, no tan sols el gran motor que va impulsar la consolidació del consell, sinó que en certa mesura va ser el factor determinant del "naixement" d'aquest òrgan de gestió i de govern municipals"; cf. M. TURULL RUBINAT, "Arca Communis: dret, municipi i fiscalitat (D'una petició de privilegi fiscal al s. XVIII als orígens medievals de la fiscalitat municipal a Catalunya", *Initium*, 1 (1996), pp. 609-610. En fi, no és que la funció governativa creés el Consell com a òrgan de govern sinó que va ser la funció financera allò que creà una institució de govern; ÍDEM, "Nuevas hipótesis sobre los orígenes de los consejos municipales: algunas reflexiones", dins ÍDEM, *El gobierno de la ciudad medieval. Administración y finanzas en las ciudades medievales catalanas*, Barcelona, 2009, p. 41, on també es recull l'article citat abans (pp. 287-316) i d'altres on l'autor ha incidit en la mateixa tesi, que també seria aplicable, potser de forma encara més evident, a la configuració de la Comuna del Camp en tant que "universitas Campi"; no en va, parlem d'una associació sorgida d'una sèrie de municipis. Sobre el tema de la fiscalitat municipal, vegeu també P. ORTÍ GOST – M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ – M. TURULL RUBINAT, "La génesis de la fiscalidad municipal en Cataluña", *Revista d'Història Medieval*, 7 (1996), pp. 115-134 (ara a M. TURULL, *El gobierno de la ciudad medieval... cit.*, pp. 255-271).

20. El 1393, a propòsit de la proferta feta graciosament pel passatge del rei a Sardenya, el Consell Reial signà carta d'indemnitat a favor de diferents viles i llocs del Camp de Tarragona de no fer perjudici en res a les llibertats, franqueses i privilegis que les susdites viles, a parer dels síndics del Camp, al·legaven tenir: "quas dicitis dictas villas et loca habere", es diu amb un cert grau d'escepticisme (AHMS, Pergamins núm. 386). Existí un Llibre de les franqueses de la Ciutat i Camp de Tarragona (text actualment perdut), que es degué començar a redactar a principis del 1280, segons J.Mª FONT RIUS, "Franquezas, costumbres y privilegios de la Ciudad y Campo de Tarragona", *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXVI (1996), pp. 119-149.

segle XIV i la primera meitat del XV al voltant de determinats tipus d'exigències fiscals. Tot això desembocà en la compilació duta a terme a mitjans d'aquest segle de les susdites franqueses o privilegis.

La “nova” Comuna del segle XV. L'organització sorgida al Camp de Tarragona es desenvolupà en varies fases: a una primera fase de gestació –a cavall dels segles XIII i XIV–, en seguí una altra de consolidació –durant la segona meitat del segle XIV²¹– i una altra, ja al segle XV, que podríem anomenar de recomposició institucional. I és que a principis del segle XV es regularen una sèrie d'aspectes de l'organització comunal, amb els quals es tendí a donar major rellevància a la figura del comuner, de resultes també de l'ampliació dels temes tractats i del reforçament del paper polític de la institució. Aquests canvis, fins ara poc o gens destacats, haurien servit per fer el pas –sintetitzant al màxim– d'una institució originalment intercomunitària a una altra més palesament supracomunitària, que pogué actuar de facto com una veritable “universitat del Camp”.

La singularitat de la Comuna del Camp. Considerada per Fort una institució singular, deixem per al final de l'article un últim apartat dedicat específicament a sospesar fins a quin punt hi hagué en altres contrades, dins i fora de Catalunya, associacions similars, i suficientment exemplificadores, per adonar-se'n que no estem davant d'un cas únic ni del tot singular.

1. SOBRE EL NAIXEMENT DE LA COMUNA I LES RELACIONS CIUTAT-CAMP

Una de les preocupacions principals de la historiografia positivista era fixar un fet clau que servís per situar el naixement de la institució a partir d'algun document prou remarcable que pogués ser considerat com una mena d'acta fundacional. Certament, ja hi havia al segle XVI qui estava interessat a saber quan es fundà aquesta institució, tal i com figura en una missiva enviada per l'arquebisbe Ferran de Loaces a la Selva el 1561²². En aquest sentit, és clar que no hi falten alguns documents força rellevants per a les viles del Camp, com va ser l'ordinació de l'arquebisbe Tello o les diferents concòrdies establertes amb la Ciutat al llarg de la primera meitat del segle XIV²³. Però, com veurem, aquests

21. En paraules de Fort: és al tombant de la mitja centúria catorzena quan la Comuna del Camp assolí la seva plenitud orgànica; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 68.

22. Textualment, demanava “que li amostren los actes com s'és fundada la Comuna”. Agraïxo a Joan Torres Domènech aquesta informació extreta de les Actes del Consell de Riudoms.

23. Fort donava gran importància a una reunió presumptament tinguda a la Selva el 1305 –en el marc de les discussions amb la Ciutat pel repartiment de les despeses comu-

documents, tot i la seva importància, no són per ells mateixos indicadors del naixement de res, en la mesura que els propis actors intervenint en aquests acords bilaterals no n'eren conscients de fundar una institució que en aquell moment ni tan sols mereixia rebre cap nom específic.

En tot cas, i com ja s'ha apuntat algun cop, l'origen de la Comuna es pot fer remuntar a finals del segle XIII, que és l'època assenyalada per Fort com de gestació (en aquesta qüestió, anava més lluny del que altres autors havien apuntat fins aleshores)²⁴. Aquesta primera època es correspon amb una ofensiva fiscal en tota regla, a partir dels diferents subsidis extraordinaris demanats per la corona per diferents motius bèl·lics (guerra de Sicília, revoltes nobiliàries, croada francesa contra el Principat...), a banda també dels successius bovatzes. De fet, no serien les primeres contribucions que els habitants del Camp, en tant que vassalls de l'Església tarragonina, haurien hagut de satisfer, si tenim present altres demandes formulades al llarg del mateix segle²⁵. Aquest cop, però, els afectats per aquelles exigències fiscals van rebel·lar-se, amb la qual cosa s'inaugurà una breu fase de revoltes en forma de conjures (“*conjuraciones*”).

El fet és que, a finals del regnat de Jaume I, algunes viles del Camp varen fer reunions pel seu compte a fi de nomenar jutges propis per oposar-se a certa demanda del rei. Tals reunions foren considerades per la senyoria il·legals, ja que no tenien el seu consentiment. Era la primera vegada, però, que les “universitats” del territori feien sentir la seva veu de manera col·lectiva. A propòsit, però, d'aquests fets només veiem intervenir els llocs de la jurisdicció comuna (rei/arquebisbe), o sigui, a més de la Ciutat, Valls, Santa Maria del Pla, Mont-roig i Alcover, però no altres pertanyents a les dominatures de l'Església. Serveixi com a mostra la carta del rei Jaume I als homes Mont-roig manant-los comparèixer davant seu i de l'arquebisbe, a Lleida, per respondre del seu refús a prestar el

nes—, que considerarà com l'acte fundacional de la Comuna (E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 37-38, seguint, però, E. MORERA, *Reseña... cit.*, p. 5). Així mateix, considerava que la Comuna del Camp s'oficialitzà (o institucionalitzà) en virtut d'una disposició donada per l'arquebisbe Joan d'Aragó el 1330 (*ibid.*, pp. 47-48). En canvi, altres historiadors havien considerat com a principal fita la concòrdia establerta el 1339, segons recordava el mateix Fort (*ibid.*, p. 52), o fins i tot actes posteriors.

24. Cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 32 i ss. Vegeu també S. ROVIRA, “Els primers passos de la Comuna del Camp”, dins *Catalunya Romànica*, vol. XXI, Barcelona, 1995, p. 78.

25. Ens referim als bovatzes, tant els imposats de dret al principi de cada regnat, com els de gràcia, aquests últims reclamats arran de les diferents campanyes de conquesta de Jaume I. Com és sabut, aquest impost va ser suprimit a les Corts de Barcelona del 1300, si bé en quedaren exclosos els vassalls de l'Església; vegeu P. ORTÍ GOST, “La primera articulació del Estado feudal en Cataluña a través de un impuesto: el bovaje (ss. XII-XIII)”, *Hispania*, LXI/3, núm. 209 (2001), pp. 967-998.

servei al qual estaven obligats, tot recriminant-los que haguessin elegit síndics pel seu compte i fet conjura, recurrent a altres jutges que no eren els ordinaris dels seus respectius senyors²⁶.

El 1280, ja durant el regnat de Pere el Gran, es tenen notícies de noves conjures dels homes de la Ciutat i del Camp enfront d'altres demandes reials²⁷. Dos anys després es produí un episodi realment sorprenent protagonitzat per alguns homes del Camp, concretament de la Selva, que anaren a Tarragona i assaltaren el castell del Rei a fi de recuperar els béns que els havien estat confiscats pels oficials reials davant la seva negativa a satisfer les quantitats d'un subsidi. Òbviament, un fet d'aquesta índole no hauria pogut quedar impune, però de les possibles represàlies res no se'n sap.

Així, doncs, parlem d'un moviment de caràcter subversiu que, tanmateix, un cop recuperada la calma, propicià encetar una fase nova de les relacions fiscals entre la monarquia i els seus súbdits de la ciutat i Camp de Tarragona, en tant que sotmesos, a partir d'aleshores, a les successives demandes formula-

26. Heus ací un extracte de la carta: "*vos illud [servitium] sibi facere et impendere recusantes et irreverentes contra ipsum insurgentes in contem<p>tu dominationis nostre et ipsius [l'arquebisbe], syndicos ex vobis eligistis coniurationem alias inter vos et monopolia faciendo, dicentes etiam et publice asserentes vos nobis et eidem [l'arquebisbe], nisi in certis causibus, in aliquo non teneri, et quod tam super predictis quam super aliis eratis parati nobis et eidem archiepiscopo et cuilibet alii de vobis conquerenti coram vestris iudicibus ordinariis et non coram aliis facere justicie complementum, etc.*"; cf. C. BATLLE, "Una conjura dels tarragonins contra l'autoritat (1276)", *Boletín Arqueológico de Tarragona*, 137-140 (1987-88), p. 207. La mateixa carta fou tramesa als homes de la ciutat i d'alguns altres llocs del Camp; a l'Arxiu Històric de Tarragona es conserva l'enviada als homes del Pla, que està datada, però, del 4 de febrer de 1275 (regist a I. COMPANYS I FARRERONS, *Catàleg de la col·lecció de pergamins de l'Ajuntament de Tarragona dipositats a l'Arxiu Històric de Tarragona*, Tarragona, 2009, doc. núm. 38, p. 64).

27. Una vegada més, posant de manifest que l'actitud dels rebels era igual de contrària a l'autoritat del rei que a la de la mitra: "homines civitatis et Campi Tarrachone, propria temeritate ducti, fecerunt conjurationes (...) collectas seu tallias et quedam alia in non modicum prejudicium et contemptum et magnam lesionem et diminucionem jurisdictionis et dominationis eiusdem archiepiscopi et tarrachonensis ecclesie atque nostri"; cf. M.^a-Ll. RAMOS, "Sobre alguns conflictes socials a Tarragona i comarques durant els primers anys de la dècada del 1280, a través de la documentació conservada a la Cancelleria Reial", *Quaederns d'Història Tarraconense*, XII (1993), pp. 67-94 (l'extracte documental es localitza a l'Apèndix inclòs al següent número: XIII (1994), pp. 307-310). Sobre aquesta època, vegeu també F. CORTIELLA, "Les relacions dels arquebisbes de Tarragona amb els pobles del Camp durant el regnat de Pere el Gran, segons l'Índex Vell de Tarragona", dins *XI Congresso di storia della Corona d'Aragona*, Palerm, 1983, pp. 437-446; E. GORT, *La cambreria de la Seu de Tarragona (segles XII i XIII)*, Reus, 1990. Bona part del que expliquem aquí es troba exposat a J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, espec. pp. 110-119.

des per la monarquia; em refereixo als nous subsidis establerts pels successors de Pere el Gran²⁸. Tot plegat havia de servir per estrènyer els vincles entre les viles d'aquell territori, per passar a tenir un paper més actiu en els conseqüents processos de recaptació²⁹. I és que la taxació i/o repartició de les quantitats dels referits subsidis passarien a ser ben aviat afers gestionats pels propis prohoms d'aquelles localitats, si, doncs, fins aleshores havien estat tasques comeses en exclusiva als oficials reials que eren enviats a cada localitat per taxar els seus veïns i cobrar-ne allò que pertoqués. Justament, entre les accions considerades subversives s'incloïa el fet d'haver organitzat col·lectes (talles) entre els mateixos afectats, que és el que continuarien fent d'ençà aleshores amb el permís, però, de la senyoria.

És clar que els homes del Camp no podien actuar d'esquena als ciutadans, per tal com uns i altres estaven obligats a fer front a les mateixes exigències fiscals. Amb anterioritat al 1305, data del primer acord conegut entre la Ciutat i el Camp, sembla que hi hagué disposicions arquebisbals que haurien incidit en aquesta necessària entesa, si bé no en sabem res a nivell concret ni si es remun- tarien molt enrere en el temps³⁰.

El fet és que en aquell moment es produïren certes desavinences que cal- gué solucionar mitjançant la mediació de l'arquebisbe Roderic Tello. A la seva famosa ordinació de 1305 [doc. núm. 1 de l'Apèndix] es fa al·lusió a una con- troversia sorgida tocant a la contribució d'algunes despeses fetes "pro comuni utilitate dictorum civium et hominum Campi Terracone"³¹. Com ja vaig co-

28. Sobre els successius subsidis demanats en aquesta època em cal fer remissió al meu llibre: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 139 i ss.

29. A diferència de la Ciutat, aquestes viles encara es trobaven en un estadi d'incipient organització municipal. L'actuació d'uns jurats es comença a registrar com a molt aviat en el darrer terç del segle XIII (a la Selva, posem per cas, a partir del 1276 i a Valls, a partir del 1287). Una altra cosa ateny la constitució de les pròpies universitats, que, naturalment, és prèvia. Al Camp de Tarragona, la primera referència es troba a Reus, en una data tan prime- renca com el 1228 (AHCR, Pergamins, carpeta "Castlans", núm. 6), més tard a Riudoms —a principis de la dècada de 1250— i a la Selva (1257).

30. Així, segons l'ordinació de l'arquebisbe Tello que comentaré dintre de poc, que- daven anul·lades altres disposicions que havien estat donades amb anterioritat. En aquesta època encara no hi havia una norma fixa d'aplicació de proporcions entre la Ciutat i el Camp: en alguns casos fou a la meitat (així s'escaigué pel que fa al subsidis de 1284 i 1291) o ja segons les proporcions que quedaren fixades a principis del segle XIV: 2/5 parts la Ciutat, 3/5 parts el Camp (tocant al subsidi de 1282).

31. D'aquest document se'n conserven diversos trasllats a l'Arxiu Històric de Tarrago- na (vegeu I. COMPANYS I FARRERONS, *Catàleg de la col·lecció de pergamins... cit.*, docs. núm. 52, 71 i 72, pp. 72, 82-83) i en altres arxius, com el de Reus (AHCR, Pergamins, secc.

mentar en un altre lloc, hi hagué, tocant al repartiment proporcional d'aquestes despeses, dues propostes prèvies posades damunt la taula: mentre els ciutadans eren partidaris d'establir unes determinades proporcions (1/3 part la Ciutat, 2/3 parts el Camp), els homes del Camp defensaven una altra mena de repartició en aplicació del principi "pro solido et libra". Davant això, el prelat, assistit pel paborde, el cambrer i la resta del Capítol de canonges, ideà una fórmula intermèdia, tot dictaminant que, en totes aquelles talles o col·lectes que haguessin de ser fetes conjuntament, la Ciutat havia de contribuir en 2/5 parts i el Camp en 3/5 parts. També disposà que havien de ser cridats els homes del Camp per tal que poguessin trametre a la ciutat dues persones de cada lloc per retre compte de totes les despeses que s'haguessin fet comunament (de nou "pro comuni utilitate", sense concretar més). En aquest document, la part no ciutadana va estar representada per un sol síndic: el vallenc Montpalau de Puculull; ben bé seria el primer síndic del Camp que tenim documentat amb nom i cognom (en realitat, es tracta de dos cognoms relacionats amb dues famílies presents a Valls en aquesta època)³².

Molt probablement, les proporcions fixades el 1305 devien sustentar-se mínimament en el diferent potencial demogràfic, o si més no en el nombre aproximat de contribuents que poguésser calculat a una i altra banda. Al seu torn, la part assignada al Camp hauria de ser sots-repartida entre les diverses localitats que integraven aquest bloc contributiu, potser a partir d'altres proporcions prefixades; i la Ciutat, així mateix, respecte dels llocs de la seva contribució³³. Amb tot, hi hagué localitats que plantejaren certs dubtes sobre si havien de contribuir amb la Ciutat o amb les viles del Camp, com fou el cas de Santa Maria del Pla, que, segons la mateixa ordinació de l'arquebisbe Tello, havia de restar inclosa dins les 2/5 parts de la Ciutat³⁴.

"Arquebisbes", carpeta A, núm. 8). Ja en temps de l'infant-patriarca Joan d'Aragó, l'original s'havia perdut; a instàncies del mateix prelat, s'ordenà fer un trasllat a partir de sengles còpies facilitades pels ciutadans i pels homes del Camp.

32. El mateix individu es documenta uns anys després exercint com a jurat d'aquella vila. Així mateix, el 1318, arran de la qüestió que comentem després, trobem signant Berenguer Domènec, jurat de Valls, com a únic representant dels homes del Camp. Al llarg de la primera meitat del segle XIV, aquests sindicats es van anar alternant amb persones tant de Valls com de Reus, la Selva, Constantí o Alcover.

33. L'existència de les Falde era prèvia, a tenor del que queda expressat a la mateixa ordinació arquebisbal: *dicti cives habeant in contributione dictarum duarum partium illa loca que consueverunt habere ante presentem ordinationem*. En funció del que s'ha explicat, no resultaria forassenyat de fer remuntar la seva existència a l'època de Pere el Gran.

34. En diferents documents conservats al fons de pergamins de l'AHT hi ha constància de la contribució d'alguns llocs del Camp a les despeses de la Ciutat, com és el cas de Barenys, Masricard, el Rourell o Santa Maria del Pla, en aquest cas en relació amb una re-

Deu anys després, a propòsit de la galera que la Ciutat i les universitats del Camp havien de posar a punt per la lluita contra els infidels, s'indica expressament que les despeses havien de ser repartides segons les proporcions que ja coneixem³⁵. El 1318 es tractà dels “nuncis” enviats pels ciutadans a la cúria pontifícia per afavorir la promoció de l'infant Joan, fill de Jaume II, a l'arquebisbat de Tarragona, però els homes del Camp manifestaren el seu refús a contribuir-hi; aleshores intervingué l'arquebisbe (Eiximèn de Luna) ordenant que paguessin almenys 3.000 sous, entenent que tal pagament no implicava anul·lar l'ordinació del seu predecessor i que tampoc hauria de servir de precedent cara al futur³⁶. Deixant de banda, doncs, aquest episodi que podem considerar puntual, hi hagué moltes més ocasions per seguir aplicant les susdites proporcions segons havien estat establertes a principis del trescents, tant per satisfer les demandes pecuniàries de la Corona com per pagar altres despeses que haguessin de ser sufragades comunament per la Ciutat i el Camp³⁷.

Segons les mateixes ordinacions del 1305, els ciutadans estarien obligats a convocar els homes del Camp (dos representants de cada vila) per tractar de les

solució dictada el 1343 per l'arquebisbe Arnau Cescomes sobre la forma de contribució dels homes d'aquest lloc a les despeses de la Ciutat; vegeu I. COMPANYYS I FARRERONS, *Catàleg... cit.*, docs. núm. 81-82, 118, pp. 87-88 i 107. Per això mateix, resulta sorprenent que aparegui taxat el Pla (sic) en el repartiment comunal del 1339. A partir de mitjans segle XIV, aquesta localitat ja sempre es registra dins la contribució del Camp.

35. També els possibles guanys obtinguts es repartien segons les mateixes proporcions. Entre altres aspectes tocants als preparatius, s'acordà designar dos col·lectors, un elegit pels ciutadans i l'altre per les universitats del Camp; cada un d'ells portaria un llibre de despeses, encara que no podria decidir res sense l'altre. Davant les dissensions sorgides entre ambdues parts al voltant de qui havia de tenir el comandament de la galera, hom acabà designant un familiar (o domèstic) de l'arquebisbe, concretament, Guerau de Vilabella; AHCV, Pergamins, núm. 43. El mateix document al·ludeix a l'Almoïna, cosa que forma part d'una operació de major envergadura en el marc de la lluita contra els musulmans. La confraria de l'Almoïna fou creada pel rei per consell de l'arquebisbe de Tarragona i a petició de la ciutat de Barcelona a objecte de recollir aportacions voluntàries dels fidels a través de la xarxa parroquial; vegeu M.T. FERRER MALLOL, “La guerra marítima contra l'Islam a la Corona catalanoaragonesa”, dins D. BALOUP – M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ (dirs.), *Partir en croisade à la fin du Moyen Âge. Financement et logistiques*, Toulouse, 2015, pp. 117-152, espec. a partir p. 131 i ss.

36. La contribució fou menor a la que els hauria pertocat segons les proporcions fixades: calculant una despesa global de 7.800 sous, la part contributiva del Camp hauria estat de 4.680 sous; AHMS, Fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 389.

37. No fou sinó a mitjans segle XV quan es llançà una proposta, a instàncies dels de Reus, per canviar aquelles proporcions per unes altres, però, aquesta iniciativa, que sapiguem, no prosperà; vegeu J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 110.

qüestions comunes, mentre que la rendició dels comptes de cada col·lecta havia de fer-se conjuntament entre les dues parts. Aquesta clàusula no fou del tot respectada per la part ciutadana. Així, amb posterioritat a aquell acord, la Ciutat trameté missatgeries per afers que també afectaven el Camp (potser en relació amb l'afer ja al·ludit de 1318) però sense demanar la participació dels vilatans d'aquest sector, fet que motivà les seves queixes. En el posterior pacte establert en temps de l'arquebisbe Joan d'Aragó (1328), s'estipulà que les missatgeries havien de ser paritàries, és a dir, un missatger de la Ciutat i un del Camp. D'aquesta manera, es reconeixia a les viles del Camp la presència dels seus propis representants en tots els afers que fossin de mutu interès, impedit una mediació en exclusiva dels prohoms de la Ciutat, i s'aconseguia tenir un tracte més d'igual a igual, almenys sobre el paper, ja que, pel que sembla, es tornarien a produir accions unilaterals per part de la Ciutat. Finalment, a la concòrdia o declaració establerta en temps de l'arquebisbe Arnau Cescomes (1339) s'insistí en la necessitat de cridar els representants del Camp, advertint que si aquests no eren convocats, tampoc estarien obligats a contribuir en les corresponents despeses computades.

Aquesta època es correspon amb el desenvolupament del plet sostingut amb Pere el Cerimoniós respecte de la demanda del bovatge, que tingué una gran importància de cara a la mobilització de tot el territori de la senyoria tarragonina en contra de la pretensió reial. La demanda en qüestió es va fer per l'accés al tron del nou monarca, a començaments, per tant, del seu regnat³⁸. El 1339 hi hagué una primera composició que, tanmateix, no serví per posar fi al plet amb la monarquia. Durant aquest anys, els homes del Camp, com també els prohoms de la Ciutat, van haver de fer front a contínues despeses (en concepte de missatgeries, escriptures notariales, salaris d'advocats, etc.) i encara més quan arribà l'hora de fer front a la quantiosa suma del rescat d'aquell impost, segons la transacció signada el 1347: ni més ni menys 40 mil lliures, incloses les 5.000 que hom ja havia promès pagar el 1339. La satisfacció completa de la quantitat pactada –convenientment repartida entre la Ciutat i el Camp segons les proporcions acostumades³⁹– s'arrossegà uns quants anys més, gairebé empalmant

38. Sobre això, J. MORELLÓ, "Vers l'obtenció d'una franquesa fiscal: el rescat del bovatge al Camp de Tarragona (1347)", *Historia et documenta*, 4 (1997), pp. 39-74. Recordem que el bovatge del monarca precedent (Alfons el Benigne) acabà sent satisfet pels homes de la Ciutat i Camp de Tarragona mitjançant una composició, segons l'acord pres el 1329, cosa que pogué estalviar una intervenció més directa dels oficials reials en la recaptació de l'impost.

39. El mateix any els cònsols de Tarragona reconeixien a un representant del Camp (Ramon Mascarell d'Alcover) d'haver rebut 15 lliures que pertocava pagar a la part del

amb l'esclat de la guerra dels Dos Peres, que assenyalà l'inici d'una important escalada de la pressió fiscal a nivell de tot el Principat.

2. L'ETAPA DE CONSOLIDACIÓ (SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIV)

Arran de la guerra contra Castella (1356-1366), l'activitat dels pobles del Camp s'incrementà considerablement⁴⁰. Sovintejaren les reunions, on s'informava de qualsevol incidència en els diversos afers que afectaven al Camp, a l'hora que es prenen les decisions sobre els diferents donatius pagadors al rei o sobre qüestions que sovint s'hi relacionen. En algunes d'aquestes reunions es procedia al nomenament de síndics per tenir cura de determinats afers; així, la proliferació d'afers propicià que alguns d'aquests síndics ocupessin el càrrec bastant de temps o que, si més no, estiguessin exercint el càrrec de forma bastant continuada. Els síndics escollits solien pertànyer a les principals viles que integren l'organisme: la Selva, Reus, Valls, Constantí, Alcover... D'ençà la dècada de 1370, també sovintejaren els plets, ja fos amb la monarquia, la senyoria o fins i tot amb la Ciutat.

La principal activitat d'aquest organisme, esdevingut autònom, sembla concernir el repartiment de talles i les subsegüents rendicions de comptes realitzades més o menys periòdicament. De fet, les reunions per passar comptes de les despeses realitzades pels síndics o bé del que havien ingressat els comuners de les diferents col·lectes són una de les principals informacions contingudes al primer llibre de comptes de la Comuna, iniciat el 1366⁴¹. Atès que les recaptacions via talla no permetien satisfer algunes demandes amb la urgència requerida, esdevingué usual realitzar bestretes per part dels dirigents de cada localitat o dels mateixos síndics, i seria, doncs, utilitzant aquest mitjà que es podria fer front d'immediat a unes despeses que posteriorment havien de ser cobertes a partir dels ingressos de les talles comunals. Per tant, en la corresponent revisió de comptes, es tenia present allò que cada localitat havia bestret a fi i efecte

Camp d'un total de 25 ll. a compte de la missatgeria de Jaume ça-Granada a Barcelona per afers tocants al bovatge (AHMS, Fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 339). En el mateix document s'adjunta un estat de comptes realitzat entre ambdues parts a propòsit de les despeses que havien fet comunament en l'apel·lació d'una altra causa. Es tracta de despeses concernents a peatges de missatgers i al salari d'un assessor, que muntaven a 8 ll. 4 s., de les quals pertocà pagar al Camp 4 ll. 18 s. 6 d.

40. No ens entretindrem a passar revista a tot el reguitzell de demandes reials d'aquesta època; vegeu, per a més informació, J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 169 i ss.

41. Segons les informacions extretes d'un volum de comptes (1366-1405) actualment perdut i que Fort encara va poder consultar. Per la seva banda, Morera el citava com a Llibre de comptes de la Comuna del Camp.

de procedir a la seva posterior devolució⁴². Aquestes bestretes eren realitzades principalment per les viles que tenien una major participació en la direcció de l'organisme⁴³. En canvi, no queda gaire constància, encara, del recurs a altres expedients financers, com ara la venda de censals –emissió de deute públic–, esdevingut habitual en el marc municipal de la segona meitat del segle XIV⁴⁴. Potser fou gràcies al bon funcionament del sistema de bestreta indicat que no calgué endeutar-se gaire per la via censal.

Deixant de banda els muntants de les recaptacions destinades a satisfer les obligacions fiscals⁴⁵, les despeses concernents a la pròpia organització –despeses de funcionament– semblen haver estat minses, ja fos en el pagament de les dietes dels síndic com en les retribucions d'advocats, correus, compra de queviures (per consumir a les reunions) i no gaire més.

A banda de les reunions per gestionar els seus afers a nivell intern, continuaren les que es feien a Tarragona per discutir estratègies comunes amb la prohomenia ciutadana. I és que tot es feia mantenint una línia d'actuació comuna amb la Ciutat, com ho palesen les successives ambaixades fetes conjuntament, d'acord amb l'estipulat en els pactes als quals ja ens hem referit⁴⁶. Com

42. Com es deia en una reunió que es va fer a la Selva el 1368: *per comptar de les missions comunes que cascun loch havia feytes*; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 83, n. 161.

43. Així, per exemple, en la reunió celebrada a la Selva el 4-VI-1405 per passar comptes, es liquidaren unes quantitats bastant considerables, que, segons Fort, havien bestret les viles de la Selva, Valls, Alcover, Constantí i Riudoms; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 117.

44. D'això en tenim alguns indicis corresponents al 1387, respecte d'uns censals deguts a la Ciutat, segons E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 105.

45. Si ens cenyim exclusivament a les dades aportades per Fort, les recaptacions més destacades serien les realitzades el 1356, pel subsidi de la guerra amb Castella: 29.863 sous (un xic per sota dels 30 mil pertocant a pagar al Camp); el 1392, pel maridatge de la infanta Violant: 31.340 s. 10 d.; el 1397, pel donatiu pel passatge del rei Martí des de Sicília i la remissió de l'host convocada per la invasió del comte de Foix: 29.962 s. –xifra indicada al repartiment– o 39.432 s. (afegint-hi la part corresponent als focs de Reus i altres localitats no comptabilitzades en aquell moment); i el 1406, per pagar certa composició feta arran d'una reclamació de pretesos deutes pendents amb l'erari reial: 34.801 s. (d'acord amb el repartiment efectuat); cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 72, 269-270, 297-299, 303-304 i 311; J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, pp. 170, 214 (nota 476), 216-217, 224-225 i 264.

46. El 1381 la Ciutat reclamà a les viles del Camp de Tarragona la seva part de contribució a compte de les despeses judicials sostingudes en el marc de l'enfrontament entre la monarquia i l'Església de Tarragona, a la qual cosa les susdites viles, segons es diu, en feien cas omís (AHMS, fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 343; document regestat per J. Pié, *Annals inèdits... cit.*, pp. 196-198). El total de despesa calculada era una quantitat molt elevada (ni més ni menys 50.000 lliures, pertocant al Camp 30.000 lliures). Amb tot, sem-

a darrera fita d'aquests pactes bilaterals, caldria fer esment a un altre conveni subscrit en temps de l'arquebisbe Vallterra (de 1394, segons sembla⁴⁷). En el text, malauradament incomplet [doc. núm. 2 de l'Apèndix d'aquest treball], es començava fent al·lusió als anteriors pactes de 1305, 1328 i 1339, tot posant de relleu l'increment, d'ençà aleshores, de les despeses ("per ço com los càrrecs (...) són multiplicats en les universitats damunt dites"), i especialment pel que fa a les missatgeries que s'havien de fer conjuntament. Hom establí que les de nombre parell tindrien igual representació entre el Camp i la Ciutat, però si eren en nombre imparell, aleshores la Ciutat s'adjudicaria un representant de més; així, en el cas d'haver de trametre tres missatgers, dos serien escollits per la Ciutat i un per les universitats del Camp. Per altra banda, també calgué incidir en l'índex de despesa ("per tolre messions e salaris immoderats") fixant de forma més minuciosa les retribucions dels missatgers en funció de diversos paràmetres (nombre de cavalcadures, macips acompanyants...), segons tenim exposat en el següent quadre:

Retribució de les missatgeries comunes Ciutat-Camp (finals del segle XIV):

En el desplaçament:	Estada al lloc:
Amb 1 cavalcadura: 12 sous/dia Amb 2 cavalcadures: 22 sous/dia	Sense cavalcadura: 14 sous/dia (estant amb altri: 12 sous/dia) Acompanyat de macip: 8 sous/dia (compartint macip: 7 sous/dia) Sense macip: 5,5 sous/dia

Aquesta concòrdia també devia tractar d'altres qüestions derivades del nombre de focs comptabilitzats a les poblacions del Camp a tenor dels canvis produïts des de l'època de les antigues convinences, que eren anteriors a la pesta de 1348; així, mentre alguns llocs havien disminuït en el nombre de focs, altres havien crescut, la qual cosa deixa entreveure, a més d'una davallada generalitzada, una redistribució de la població en aquell territori. Dissortadament, no disposem d'aquesta altra part del document, però podem comparar les dades

bla que finalment s'arribaria a un acord quan el gener de 1384 els representants del Camp manifestaren la seva disposició a contribuir "axí com en temps passat havien acostumat"; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 109.

47. Text localitzat a AHCV, Llibre Gros, fol. 20 r.-v., on no se n'especifica la data. Tanmateix, podem deduir que es tractaria del document regestat a l'Índex Vell amb data del 8 d'agost de 1394; vegeu S. RAMON VINYES – F. X. RICOMÀ VENDRELL, *Índex Vell. Índex dels documents de l'arxiu de l'Arquebisbe 1679. 1ª part*, Tarragona, 1997, doc. núm. 638, p. 174.

del repartiment del 1339, encara dins l'època de les concòrdies amb la Ciutat, amb les corresponents al fogatjament de 1378. A tenor de les xifres que tenim exposades al quadre de més avall, es pot observar que a tots els nuclis situats -el 1339- per sobre dels 150 focs hi hagué pèrdua de població, en algunes localitats superior a la meitat percentual. En termes absoluts, la davallada més gran es registra a Valls que, malgrat tot, continuà sent la principal població del Camp. En canvi, els llocs menors tendiren, en la seva majoria, a incrementar el nombre de focs.

	1339 ⁴⁸	1378 ⁴⁹	Diferencial de focs	1414	Diferencial de focs
Valls	712	401	-311 (43,7%)	228	-173 (43,2%)
La Selva + L'Albiol	523	319	-204 (39%)	228	-91 (28,5%)
Reus	501	356	-145 (29%)	269	-87 (24,4%)
Alcover	314	256	-58 (18,5%)	179	-77 (30,1%)
Riudoms	305	172	-133 (43,6%)	130	-42 (24,4%)
Constantí	222	199	-23 (10,4%)	146	-53 (26,6%)
Mont-roig + Guardamar	197	75	-122 (61,9%)	54	-21 (28%)
Alforja	184	100	-84 (54,3%)	66	-34 (34%)
Escornalbou	125	141	+16 (11,3%)	79	-62 (44%)
El Pla	37	58	+21	40	-18
Vinyols	31	25	-6	20	-5
Montoliu	30	41	+11	23	-18
Les Borges	22	37	+5	18	-9
Vilaverd	21	51	+30		
Alió	16	33	+17	20	-13
Codony	8	14	+6		

48. Cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 263-264, a partir d'una font notarial actualment il·localitzable, de manera que no tenim manera de poder comprovar la informació. Repartiment realitzat per pagar el bovatge (arran de la primera composició), en el corresponent llistat s'inclouen altres llocs de les Faldees i de cavallers, així com les viles de Cambrils (tot i pertànyer al reialenc?) i de Santa Maria del Pla, la inclusió de la qual també resulta bastant sorprenent.

49. Cf. E. REDONDO GARCÍA, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona, 2002, pp. 375-376 (tocant a les dades obtingudes a la vegueria de Tarragona i el Camp). Òbviament, també caldria tenir en compte les xifres dels fogatjaments previs al de 1378, a partir dels quals s'observen notables variacions. Així, per exemple, si el Pla tenia només 37 focs el 1339, posteriorment en registra més de 100 (107 en el fogatjament del 1358) o una mica menys (93 en el de 1359-65), per tornar a davallar fins als 58 el 1378.

El fogatjament de 1378 va estar vigent ben bé una quarantena d'anys, fins que passà a ser substituït pel nou recompte endegat arran d'una petició formulada al rei Ferran I a les corts de Barcelona del 1413⁵⁰. En aquest cas, podem dir que la davallada fou generalitzada; totes les localitats considerades aquí van perdre població, però algunes més que altres, i especialment en el cas de Valls, que torna a repetir el mateix percentatge negatiu⁵¹, només superat ara pel de la baronia d'Escornalbou.

Localitats representades

El nombre de poblacions adherides a la Comuna anà variant al llarg del temps. En tot cas, cal distingir entre un grup, relativament reduït, de viles que van configurar el pinyol de l'organització, i altres localitats que s'hi afegiren de forma més puntual o episdica.

D'entrada, no es pot obviar que la Comuna fou una institució desenvolupada, ja des dels seus mateixos inicis, dins els límits senyorials de l'Església tarraconina. En quedaven excloses de l'organització aquelles localitats que, malgrat ubicar-se al Camp, no pertanyien a la susdita senyoria eclesiàstica⁵². I, per la mateixa raó, a partir de cert moment hi trobem inclosa Vilaverd, tot i ser una localitat situada a la Conca de Barberà⁵³.

50. Aquest nou recompte conté una relació nominal de tots els caps de casa; vegeu J. MORELLÓ BAGET, "El fogatjament del 1414 als pobles de la comuna del Camp de Tarragona", *Miscel·lània de Textos Medievals*, 7 (1994), pp. 591-628. Alguns llocs del Camp no inclosos en la revisió del 1414 següien sent comptabilitzats segons el nombre de focs del 1378, almenys durant una primera època.

51. Recordem que de resultes de la crisi financera i de la consegüent suspensió de pagaments que havia patit aquesta vila a principis del segle XV, el seu nombre de focs fou rebaixat, a efectes fiscals, a 200 o menys; vegeu J. MORELLÓ BAGET, "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona: Valls a principis del s.XV", dins M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*, Barcelona, 1999, pp. 219-254; ÍDEM, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, pp. 873-887. També Vilaverd va haver de fer front a una suspensió de pagaments gairebé en els mateixos anys que Valls, que hauria pogut repercutir sobre el nombre real (o fiscal) de focs; vegeu F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd cit.*, p. 143 i ss.

52. A banda de l'Aléixar, vila adscrita al comtat de les Muntanyes de Prades, podem citar alguns llocs del Camp pertanyents a altres dominis eclesiàstics –com Bràfim, que era del bisbe de Barcelona (al s. XV s'incorporà a la baronia de Vallmoll), o Puigpelat, que era de l'Hospital, i després també passà a formar part de la mateixa baronia–. Ambdues localitats restaren al marge de la Comuna, almenys fins a finals del segle XV. També Vallmoll, que fou del domini del comte de Cardona, quedà expressament exclòs de la contribució de les viles del Camp en els capítols establerts a propòsit del coronatge del rei Martí el 1399.

53. Tot i que la venda del mer i mixt imperi de Vilaverd a favor de l'arquebisbe Arnau Cescomes no es féu sinó el 1341, sembla que la mitra ja s'adjudicava certes prerrogatives

Per regla general, a les assemblees comunals el nombre de localitats que hi prenién part era bastant reduït; és clar que els representants d'algunes viles actuaven en nom d'altres llocs menors, situats dins els seus respectius termes. Hi hagué moments, tanmateix, en els quals es va haver d'apel·lar a la participació d'un major nombre de localitats. Com explica Fort, el 30 de novembre del 1377 es convocà una reunió a la Selva, que comptà amb l'assistència dels representants de les diverses viles, però no de totes. La intenció dels assistents era comunicar les seves deliberacions a les restants universitats que no hi havien assistit, com era el cas de Mont-roig i Vilaverd; tanmateix, aquestes dues viles van considerar que la reunió havia estat molt poc representativa i que calia convocar-ne una altra. La segona assemblea aplegà un gran nombre de localitats, ben bé una trentena, incloent-hi diversos llocs de les Faldes, alguns de cavallers, i fins i tot Cambrils, tot i ser vila de reialenc. Es tracta de l'assemblea comunal més majoritària que es coneix per al període que ens ocupa. La causa ben bé ho mereixia, ja que es procedí al nomenament de síndics que havien de viatjar a la cort papal per agençar el plet suscitat amb l'arquebisbe a causa de la negativa del Camp a satisfer el subsidi que aquell els reclamava per la defensa dels drets de l'Església, en el marc de la coneguda lluita sostinguda entre l'arquebisbe Pere de Clasquerí i Pere el Cerimoniós⁵⁴. Aquest episodi mostra com en determinades situacions l'àmbit d'actuació de la Comuna va poder eixamplar-se fins a coincidir pràcticament amb el de la vegueria.

Excepcionalment, però, moments excepcionals com el suara indicat, els afers comunals solien ser discutits i ventilats entre els representants d'una sèrie de viles que rarament superava la desena: a més de Valls, la Selva i Reus, també Constantí, Alcover, Riudoms, Alforja, Escornalbou, Mont-roig...; amb tot, les decisions preses pels representants d'aquestes viles afectaven una col·lectivitat molt més àmplia, constituïda per altres llocs del Camp que ja no solien estar presents a les assemblees comunals. Així, a l'hora d'exigir les corresponents contribucions, hi havia gran cura (ho veurem dintre de poc) a fer consignar el màxim nombre de llocs, des de la vila més gran fins al llogaret més insignificant⁵⁵. Igualment, les persones designades per dur a terme qualsevol gestió o tasca per la Terra solien pertànyer a les viles principals, que també

damunt aquesta localitat. Altrament, no entendríem perquè els seus representants ja els trobem signant a la declaració del patriarca Joan d'Aragó del 1328. En tot cas, la jurisdicció de Vilaverd anà canviant al llarg del segle XIV de resultes d'altres transaccions efectuades entre la monarquia i la mitra; vegeu F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd*, Vilaverd, 1982, pp. 36-37.

54. Cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 85 i ss.

55. Aquest contrast és evident en alguns casos: en el repartiment efectuat el 1392, figuren més d'una cinquantena de localitats; tanmateix, el recaptador comunal donà compte de la seva col·lecta davant els representants de només set localitats: Valls, Reus, la Selva, Constantí (vila representada pel mateix recaptador!), Alcover, Mont-roig i Riudoms; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 297-99.

destacaven pel seu major dinamisme⁵⁶. Així doncs, la Comuna tendí a situar-se sota el control d'una sèrie de prohoms vinculats a les classes dirigents de les principals viles del Camp (molts d'ells havien ostentat, abans o després, càrrecs municipals de cert relleu), la qual cosa encaixa malament amb la imatge que s'ha volgut projectar fins ara respecte al funcionament pretesament democràtic d'aquesta associació. Aquest és un tema, però, sobre el qual caldria fer-ne un estudi aprofundit.

La Comuna com a aparell recaptador: els repartiment de talles

Com hem dit, l'organisme en qüestió acomplia funcions fiscals –tocant a la recaptació de les quantitats assignades a cada localitat en els diferents subsidis a la Corona– o també per fer front a les despeses pròpies de l'organisme, unes despeses de funcionament, almenys les més ordinàries, que no podien ser, en principi, gaire elevades. Els consegüents repartiments comunals són un altre indicador per saber quants més llocs del Camp de Tarragona van estar involucrats en aquest tipus d'associació intercomunitària, ja que ofereixen llistes força més extenses. Vegem-ho:

a) Localitats taxades

Podem prendre com a referent cinc llistats de recaptació [vegeu de més avall], dels quals obtenim els següents índexs de localitats concernides: el 1339 s'esmenten 30 llocs; el 1356, un total de 45⁵⁷; el 1377, 50; i, el 1392, 53. En canvi, només un any després (1393) es fa esment de 17 localitats, i igual nombre el 1397, quan es reconeixia l'absència de com a mínim tres llocs. Al segle XV, el panorama continuava sent bastant similar: el 1405, 15 llocs, el 1406, 19, i el 1457, 21 (les variacions són degudes a la incorporació més esporàdica d'alguns llocs menors). Així doncs, sembla inqüestionable que, al llarg del segle XIV, la contribució del Camp va seguir una fase expansiva, fins al topall màxim assolit el 1392; en canvi, hom diria que, d'ençà aleshores, la Comuna va perdre una bona part del seu potencial, si més no en funció del nombre de localitats implicades a nivell contributiu. Aquest fet, com veurem, s'ha d'explicar en funció del que comentaré dintre de poc.

56. Algun cop es produïren discrepàncies entre algunes universitats sobre la forma de gestionar certs assumptes, tal com es fa palès el 1376 en el protest presentat per Joan Sobirats de la Selva en contra de la gestió de Pere de Muntagut de Valls; AHMS, Fons Comuna del Camp, Pergamins, núm. 387.

57. En aquest repartiment comunal apareixen anotades les següents tres localitats: Tamarit, Montoliu i Vilabella. Arran del fogatge establert el 1358, totes tres localitats oposaren certs inconvenients a formar part de la contribució del Camp al·legant que no havien contribuït amb la senyoria de l'arquebisbe. Però, d'ençà que aquest les havia adquirit per compra, quedaven situades automàticament dins la contribució del Camp, tant si era del seu grat com si no. De fet, la resposta donada pel rei fou taxativa: havien de contribuir en funció de la seva actual pertinença; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 246.

Si passem revista a casos concrets, hi ha una sèrie d'interrogants que se'ns plantegen: en primer lloc, ¿com s'explica la inclusió de Cambrils –o d'altres llocs del seu terme– en els diversos repartiments efectuats al segle XIV si, fins al 1391 encara era una vila de reialenc?; ¿com s'explica, d'altra banda, la inclusió d'alguns llocs de les Faldes si, d'acord amb els antics pactes, havien de contribuir conjuntament amb la Ciutat?; així mateix, ¿com explicar la participació dels llocs de cavallers si, com en el cas de les Faldes, rarament trobem representants seus a les assemblees comunals? És possible que els diferents motius pels quals es van fer aquests repartiments poguessin condicionar o estar al darrera de la inclusió o no d'algunes localitats, a banda també dels canvis produïts en aquesta època a nivell jurisdiccional.

A finals del segle XIV, coincidint amb el traspàs massiu de drets que la monarquia tenia al territori en qüestió –en virtut de la venda efectuada per Joan I el 1391 a favor de l'arquebisbe Énnec de Vallterra⁵⁸–, es plantejaren alguns debats sobre la integració dins l'organisme d'una sèrie de localitats. En el parer de Morera, l'arquebisbe Énnec de Vallterra, el gran beneficiari de la susdita operació, va tractar d'organitzar “un comun señorío, procurando que se agregaran a la Comuna del Camp, para que así fuera más factible el reparto de cargas”⁵⁹. Allò que sabem del cert és de la voluntat expressada pels representants del Camp perquè els llocs de les Faldes contribuïssin plegats amb les viles del Camp, fet que suscità una ferma oposició per part ciutadana⁶⁰.

Per altra banda, sembla que la inclusió dins les contribucions comunals dels llocs pertanyents als homes de paratge era una qüestió que havien de decidir els mateixos interessats que, durant un temps, varen ser interpel·lats per les viles comuneres per saber si volien agregar-se o no⁶¹. Finalment, aquests dilemes foren resolts a favor de la no agregació, tal i com s'infereix de les mateixes nòmines de llocs que, a partir del 1393, són manifestament més reduïdes.

Efectivament, podem veure com d'ençà aleshores desapareixen dels llistats tots els llocs de les Faldes (només el Codony s'hi reincorporà més tard) així com els nuclis pertanyents a cavallers⁶². Per la seva banda, Cambrils, d'ençà que deixà de

58. Sobre l'esmentada operació, vegeu el nostre treball: J. MORELLÓ BAGET, “«Així com de bons vassalls se pertany». El endeudamiento censal de las villas del Camp de Tarragona al servicio de la Mitra (finales del siglo XIV)”, dins M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ (ed.), *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, 2009, pp. 259-307.

59. Cf. E. MORERA, *Reseña histórica... cit.*, p. 25.

60. Cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 265 a partir de l'exposat per F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, 1984, pp. 191-192.

61. Cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 266.

62. Aquest fet es podria vincular al pagament dels coronatges/maridatges. A la Trans-

ser vila de reialenc, queda inclosa dins la contribució del Camp del 1406, però ja no en posteriors repartiments, quan endegà un procés de rescat per retornar a la jurisdicció reial⁶³.

Així doncs, l'intent d'aglutinar el màxim nombre de localitats del Camp dins les contribucions comunals, sembla que va quedar avortat arran, paradoxalment, de l'esmentat traspàs de jurisdicció, bo i deixant a banda una sèrie de localitats que, de fet, no havien tingut una participació gaire activa dins la Comuna. Sens dubte, la més gran ampliació en el nombre de localitats es produiria ja pel que fa al segle XVI⁶⁴. A més, a partir de la dècada de 1540, començà a operar una altra entitat –la vegueria o vegueriu– per ocupar-se del tema de les fortificacions de Tarragona. Dins la vegueria s'hi encabien les viles de la Comuna i altres localitats que no formaven part del senyoriu de l'Església tarragonina, cosa que donà peu a una mena de juxtaposició entre les dues entitats⁶⁵.

Llocs taxats en els repartiments comunals (s. XIV-XV)

A. Localitats estretament vinculades a la Comuna

B. Llocs menors i agregats

C. Localitats de reialenc

D. Llocs d'altres jurisdiccions eclesiàstiques

E. Llocs de cavallers (finals s. XIV)

F. Falde (de Tarragona)

(amb asterisc, llocs afectats pel traspàs de drets reials a favor de l'arquebisbe el 1391)

acció de Sant Cugat (1419) quedà estatutit que ni els generosos ni llurs vassalls havien de contribuir en aquest tipus de demandes; per consegüent, tampoc ho havien de fer els poblats situats *dins lurs baronias, castells ni quadras*; cf. *Constitucions i altres drets de Catalunya*, Barcelona, 1973, p. 200.

63. Sobre això, vegeu, C. MARISTANY, *Senyoria i població al Camp de Tarragona: la vila de Cambrils (segles XII-XVII)*, Cambrils, 1986.

64. Cal esperar a repartiments posteriors, concretament al de 1563, per trobar una relació tant o més extensa que les de finals del s. XIV, quan fins i tot s'inclouen llocs com Bràfim, Puigpelat i Vallmoll, tot i quedar-ne exclosos altres com Vilaverd. El 1586 apareixen citats 77 llocs.

65. El 1576 (1575, segons Fort) es convocà un consell de tota la Comuna i vegueria del Camp de Tarragona; cf. E. MORERA, *Reseña histórica... cit.*, pp. 55-56. Pel que sembla, el comuner pogué assumir funcions de supervisió dels repartiments relatius a la vegueria, però això no havia d'implacar cap fusió de la Comuna amb la vegueria; si més no, dins la comptabilitat municipal de Reus, els comptes concernents a una i altra entitat es portaven separadament; vegeu J. MORELLÓ BAGET, *Reus en el trànsit a la modernitat: fiscalitat i finances d'una vila en vies de creixement*, Reus, 2003, pp. 214-221.

Localitat	1339	1356	1377	1392	1393 ⁶⁶	1397 ⁶⁷	1045	1406	1457	Observacions
A. Alcover	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Alforja	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Constantí	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Escornalbou (terme)	³	h	h	h	h	h	h	h		1339: a més de Riudecanyes, citats l'Argentera, el Pradell i Vilanova
Riudecanyes	h								h	
Mont-roig*	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Reus	h	h	h	h	h	()	h	h	h	
Riudoms	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Selva, la	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Sta. M ^a del Pla*	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Tamarit		h	h	h	h	h	h	h	h	
Valls*	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Vilabella		h	h	h	h	h	h	h	h	
Vilaverd	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Vinyols	h	h	h	h	(h)	h	h	h	h	
B. Albiol, l'	h								h	terme de la Selva
Alió*	h		h	h					h	
Arcs, els		h								actualment associat a Vinyols
Borges, les	h	h							h	terme d'Alforja
Burguet									h	terme d'Alcover
Guardamar*		h	h	h		h		h		terme de Mont-roig
Masó*, la		h	h	h					h	
Miramar		h								terme de Mont-roig
Montoliu	h	h	h	h	h	h	h	h	h	
Pobla d'en Taudell*		h	h	h	h	h		h		terme de Mont-roig
Salou	h		h							

66. Posem entre parèntesi dues localitats no identificades per Fort: *Cabuillots* (Cambrils?), *Vivellats* (Vinyols?).

67. Segons la transcripció d'E. Fort, *Notícia històrica...* cit., Ap, núm. 41, p. 304, faltaven els recapes de Reus, Vilallonga, Vila-seca i altres llocs que ja no s'especifiquen, fent un total de 756 focs. Per això posem uns parèntesis a la corresponent casella dels tres llocs sí indicats.

C. Cambrils* /	h	h	h	h	(h)	h		h		
(Montbrió)*										
Grassa*, la			h	h						agregat de Cambrils
Teixell*, el			h	h						íd.
D. Secuïta*, la		h								
E. Ardenya			h	h						terme de Montoliu
Catllar, el		h								
Ferran			h	h						terme de Tamarit
Garidells*, els	h	h	h	h						
Mascalbó* (F)	h	h	h	h						
Monnars		h	h	h						
Morell*, el		h	h	h						
Nulles	h									
Perafort*			h	h						
Peralta*		h	h	h						
Pobla de Mafumet*			h	h						
Puigdelfrí*		h	h	h						
Renau*		h	h	h						
Vilafortuny* (F)		h	h	h						
Vilallonga*		h	h	h		()				
Virgili, quadra de		h	h	h						terme de Montoliu
mas de Romanils				h						terme de Vilallonga
(F) = llocs de cavallers pertanyents a les Faldes										
F. Barenys*	h		h	h						
Botarell*	h	h	h	h						
Burgar*, el	h	h	h	h						
Canonja*, la		h	h	h						
Codony*, el	h	h	h	h				h	h	
Font d'Astor*, la		h	h	h						
Mangons*, els		h	h	h						
Masricard*		h	h	h						
Milà*, el		h	h	h						
Pallaresos*, els			h	h						
Pineda*, la		h	h	h						
Rourell*, el	h	h	h	h						
Vilaseca de Comú*	h?	h	h	h		()				1339: no s'especifica quines de les dues Vilaseques
Vilaseca de Solzina*		h	h	h						
mas de Moreta*				h						

b) Sistema (o sistemes) de repartició

Al segle XIV, la repartició de les càrregues comunals es feia establint “comuns” o “talls”⁶⁸, bo i aplicant uns determinats criteris: així, per exemple, el repartiment efectuat el 1339 —en una època encara prèvia a la generalització al Principat dels fogatges— es va fer segons el nombre de focs assignats a cada localitat. Ja hem dit que les proporcions establertes a principis del segle XIV entre la Ciutat i el Camp s’haurien fixat prenent com a referent la població que havia de contribuir a cada sector, cosa que suposaria haver realitzat alguna comptabilització de focs en una època encara prèvia als fogatjaments.

Ara bé, durant la segona meitat del segle XIV, també s’arribà a postular la utilització d’un altre sistema de repartició, fet que va ser motiu de certes dissensions entre les mateixes localitats comunals. Aquesta altra via es basava en la realització de repartiments proporcionals (“a sou i a lliura”), com apareix indicat, per exemple, en una reunió tinguda a la Selva el 1366 per passar comptes⁶⁹. No sabem a nivell precís com es portaria a la pràctica aquesta modalitat de repartició⁷⁰. Pel que es veu, aquests repartiments de tipus proporcional varen ser usats durant la segona meitat del segle XIV a fi i efecte de pagar les despeses comunals⁷¹. En canvi, per pagar els donatius de la Corona, se seguiria aplicant el sistema per focs. En els conseqüents debats suscitats en dues reunions celebrades el 1379 i el 1381, es féu evident una divisió de parers sobre quina de les dues vies calia adoptar: la proporcional o la repartició per focs⁷².

68. Tampoc no hi falten referències a “tall comú”. En general, el terme “tall” fou més usat al segle XV.

69. *Com cascú a sou e a liura ha pagat ço que li pertanyia pagar.*

70. Recordem que, a nivell local, la fórmula “per sou i per lliura” implicava establir gravàmens en funció de la riquesa avaluada a cada veí contribuent, seguint un procés que donava lloc a la confecció de llibres d’estimes. En canvi, la utilització d’aquesta fórmula a nivell intercomunitari possiblement contemplaria una altra forma de repartiment, consistent a assignar a cada localitat un determinat coeficient: així, de cada mil sous, posem per cas, que s’hagués de pagar entre tots, tal lloc hauria d’aportar-hi 200 sous, tal altre 100 sous, tal altre 60 sous, etc.

71. Així, en el pronunciament que en va fer el vicari de l’arquebisbe, es dictaminà que s’havia de pagar a sou i lliura, tal com ja era costum de fer en altres comuns; AHCV, Clavaria, 1379/1380, fol. 82 r. En el debat plantejat més endavant (1382), es deia que el sistema proporcional ja era aplicat a les talles destinades a sufragar les pròpies despeses de l’organisme. En aquest cas, l’objecte del debat era si s’aplicaria el mateix sistema de cara a satisfer el coronatge de Sibil·la de Fortià, quarta muller del Cerimoniós.

72. Semblants debats es registren entre els pobles que constituïen la baronia d’Entença, si bé ja al segle XV; vegeu M. ROMERO TALLAFIGO – Mª T. PALET PLAJA, *Les nostres arrels: Documents de la baronia d’Entença: Vandellòs, Coll de Balaguer, L’Hospitalet de l’Infant, Vandellòs i l’Hospitalet de l’Infant*, 1991, p. 81. Així mateix, el 1425 hi hagué un enfrontament entre la Ciutat de Mallorca i les viles foranes a causa de la pretensió ciutadana d’establir una

El problema al·ludit es plantejà a l'hora de satisfer contribucions d'una altra mena que no eren estrictament fogatges, és a dir, pel que fa als coronatges, maridatges i remissions de penes⁷³. Qui estava a favor de les reparticions proporcionals eren, en bona part, les viles més grans, tal com es posà de manifest a la reunió del 1381 (la proposta formulada pel representant de Valls fou secundada per Reus, la Selva, Constantí, Alcover, Riudoms, Alforja i Vinyols), mentre que els partidaris de l'altra via eren localitats de menor entitat: les Borges, Tamarit, Vilaverd i els llocs que configuraven el terme d'Escornalbou⁷⁴. En tot cas, el sistema per focs sempre havia de resultar menys complicat; en tant que ja s'aplicava de forma habitual (com a mínim des del 1339), acabaria imposant-se, ni que fos per raons pràctiques.

Coneixem altres repartiments al detall efectuats a finals del segle XIV (1392, 1397, 1406), sempre d'acord amb el nombre de focs⁷⁵. Així mateix, es coneix una relació de focs del 1399, que segurament serví de cara al pagament dels coronatges del rei Martí i la seva consort, la reina Maria. Tractant-se de repartiments via fogatge⁷⁶, el Consell de la Terra decidia una determinada taxa en funció de les

talla a sou e liura; cf. G. MORRO, *Mallorca a mitjan segle XV. El Sindicat i l'Alçament forà*, Palma de Mallorca, 1997, p. 183, n. 169-170, també p. 509.

73. El 1379, per poder cancel·lar els homenatges del governador general arran de l'epidemi de Vilafortuny; el 1381, per pagar el coronatge de la reina Sibila.

74. Cf. E. MORERA, *Resena històrica... cit.*, p. 17; E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 96.

75. El 1392, pel maridatge de la infanta Violant; el 1397, pel passatge del rei des de Sicília i remissió de l'host; el 1406, per una composició a compte de la quantitat reclamada pel maridatge de la infanta Isabel.

76. En els donatius de Corts repartits via fogatge, les taxes ja eren decidides des d'instàncies superiors, de manera que les subsegüents pagues havien de ser satisfetes als oficials reials o als Diputats del General directament per cada vila, tal com ho fan palès les diverses èpoques emeses durant aquesta època. En canvi, el mecanisme pogué ser un altre en relació amb aquelles altres contribucions que resultaven d'una composició. Un cop acordada la quantitat que s'havia de recaptar, fruit de les negociacions endegades pels síndics del Camp, el Consell comunal –i no cap altra instància– fixava la taxa, amb la qual es passava a realitzar el corresponent repartiment entre les viles del Camp. Aquest fet es fa explícit, per exemple, a la reunió tinguda el 1406: *e tots ensemps volgueren que fos fet un comú de XIII s. per foc per rahó de la composició de les XV mil lliures, la qual havien fets los honrats en Berenguer Marquès, de Reus, e en Bernat de Sant Martí, de la Selva, missatgers per la Comuna del Camp per lo dit fet. E feren composició ab lo tresorer de la senyora regina per les dites XV mil lliures (...) a rahó de II mil C e sexanta florins*. A continuació s'indiquen les diferents pagues establertes per arribar a complimentar aquella suma, tot disposant les taxes parcials que podien correspondre a cada paga. L'acta incorpora una relació del nombre de focs de cada lloc i la quantitat que es preveia recaptar en cada cas, aplicant la taxa global de 14 s. per foc; document transcrit per E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 310-311 si bé anotant una data a l'encapçalament que no es correspon amb la del document.

quantitats que s'havien d'obtenir (i en funció també del nombre de localitats presents a cada repartiment): el 1392, a raó de 10 sous 10 diners per foc; el 1397 i el 1406, a raó d'1 florí 3 s. per foc. En canvi, a l'hora de pagar despeses comunals, les taxes solien ser bastant més baixes: a raó de 4, 6, 7, 8 d. per foc o bé d'1 i 2 s. per foc o no gaire més. En principi, aquestes taxes regien igual per tothom; això no obstant, Morera informà d'una repartició establerta el 1405, segons la qual les localitats que collien impositcions (ho eren les viles més grans en virtut dels privilegis atorgats per la monarquia) pagarien 2 sous 3 diners per foc, mentre que les altres ho farien amb una taxa un xic més elevada —a raó de 2 s. 15 d. per foc—, però n'ignorem ben bé el motiu d'aquesta diferenciació⁷⁷.

En tot cas, a finals del segle XIV s'hauria abandonat definitivament qualsevol altra fórmula de repartiment de les càrregues comunals que no fos el nombre de focs. Potser el cert trasbals provocat per les freqüents variacions registrades en el nombre de localitats anotades en els successius repartiments aconsellaren decantar-se per la fórmula de més fàcil aplicació. Fos com fos, el repartiment per focs continuà sent el sistema habitualment emprat al llarg del segle XV⁷⁸.

Les feines de recaptació corresponien als comuners en nombre de dos⁷⁹. Els primers que tenim mencionats de forma explícita són els dos que intervingueren en la recaptació duta a terme el 1339 per satisfer el bovatge (a propòsit de la primera composició): es tracta de Ramon de Puig i Berenguer Gordó⁸⁰. En el repartiment efectuat el 1356 per pagar el subsidi per la guerra de Castella, s'esmenten dues persones, però només una hi figura expressament designada com a comuner⁸¹. A partir d'aleshores sembla produir-se un desdoblament entre el comuner —en singular—, que semblaria exercir funcions comptables de forma

77. Així es va fer per poder retornar, segons sembla, una bestreta a la vila de Valls; cf. E. MORERA, *Reseña histórica...* cit., p. 27; E. FORT, *Noticia histórica...* cit., p. 117.

78. Naturalment, el nombre de focs només era un instrument de repartició. De cara al repartiment intern de les quantitats indicades en les talles comunitàries, cada localitat podria utilitzar altres vies, no necessàriament mitjançant l'establiment de talles diferenciades, cosa que implicava tenir en compte, en major o menor grau, l'estimació de la riquesa de cada veí en funció dels llibres confeccionats *ad hoc*.

79. Recordem que a Reus, durant tota una primera època, el càrrec de tresorer municipal fou conegut pel nom, justament, de comuner (en comptes del de clavari, implantat molt més tard), i és que la seva funció primigènia hauria estat la de recaptar 'comuns' entre la població de la vila.

80. Tanmateix, no indica de quines viles eren; cf. E. FORT, *Noticia histórica...* cit., Apèndix, doc. núm. 7, pp. 263-264.

81. Llorenç Verrà [Ventura?], comuner, i Pere Oller, de la Selva; cf. E. FORT, *Noticia histórica...* cit., p. 269.

continua⁸², i aquells altres –potser no sempre en nombre de dos– que eren nomenats per ocupar-se únicament de la replega d'una talla; encara a principis del segle XV hom feia referència a aquests recaptadors com a comuners, si bé per no gaire més temps⁸³.

Per altra banda, hom acostumà a establir una divisió del territori en dues àrees: un collidor podia encarregar-se de visitar les viles situades al sector oriental (a les parts de Valls) i, l'altre, les situades a la banda de ponent (a les parts de Reus)⁸⁴. El comuner diguem-ne principal era el receptor final dels diners collits a un i altre sector pels diferents plegadors.

3. L'ORGANITZACIÓ INTERNA DE LA COMUNA I L'ACTIVITAT DESPLEGADA AL SEGLE XV

L'organigrama comunal, en essència bastant simple, es creà a imatge i semblança dels municipis que hi estigueren implicats; altrament dit, resultà d'una translació de la realitat d'àmbit local. En funció del que hem vist fins aquí, podem anotar els següents òrgans i agents que configuraven la institució comunal:

-*Els consells de la Terra*: aquestes assemblees tractaven dels afers d'actualitat i es feien per nomenar síndics, taxar les talles comunals i passar comptes. Durant el segle XIV, no sempre s'aplegaren a la Selva, sinó també a Reus i a Constantí⁸⁵;

-*Els síndics* (nuncis, ambaixadors), nomenats per gestionar temporalment

82. Al llarg de la segona meitat del segle XIV, surten citats diversos comuners com a càrrec en principi unipersonal. Són els següents: el 1375, Antoni Moragues, de Constantí; el 1377, Ramon Cogul, de la Selva; el 1392, el mateix Antoni Moragues; el 1405, Ramon Giner i més endavant Guillem Olzina, d'Alcover; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 89, 92, 117 i 297. En aquesta llista hom podria afegir-hi Llorenç Romeu, respecte del 1387. A hores d'ara, però, encara no disposem d'una nòmina completa de comuners i tampoc està clar si tots aquests actuaren com a tesorers o com a simples recaptadors.

83. Cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 119 i 122.

84. Com, per exemple, en el repartiment efectuat el 1393: de la part oriental (Valls, la Selva, Constantí, Alcover, Vilabella, Santa Maria del Pla, Montoliu, Tamarit i Vilaverd) se n'ocupà el selvatà Joan Teixidor; de la part occidental (Reus, Riudoms, Alforja, Montroig, Escornalbou, a més de Cambrils, Vinyols i la Pobra d'en Taudell), un notari reusenc no identificat pel nom; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 110. Al seu torn, cada vila centralitzaria la recaptació corresponent als llocs situats dins els seus respectius termes.

85. Segons les dades aportades per J. Pié (*Annals inèdits... cit.*, pp. 185-187) i complementades per Fort, en base a la consulta del primer llibre dels Consells actualment perdut, trobem consignades les següents reunions (per ordre cronològic): la Selva (10.XI i 3.XII.1366), Reus (18.V.1367), la Selva (1368), Reus (20.VIII.1370), la Selva (24.I i 23.III.1375), Constantí (dues reunions al setembre i una altra al desembre de 1376, també al setembre de 1377, novembre de 1378 el 21 d'abril de 1379), la Selva (15.II i 28.VI.1380). A partir d'aleshores, aquestes reunions gairebé sempre es localitzen a la Selva.

algun assumpte davant les diverses instàncies de poder. Parlem aquí dels afers tractats conjuntament amb els representants ciutadans. La seva gestió, com hem vist en els corresponents capítols signats amb la Ciutat, podia comportar estades allà on fos necessari, davant la cort del rei, a Barcelona o en altres llocs més distants. En funció de cada circumstància, el seu nombre fou variable (un, dos o més)⁸⁶. De cara enfora, ells varen ser els principals actors de la Comuna, si més no, mentre la figura del comuner no adquirí un major relleu institucional;

-*Els missatgers*. Tot i que podrien ser confosos amb els indicats síndics, també aquests altres havien de fer desplaçaments per afers de la Comuna, potser com a simples correus, i encara que haguessin de sortir fora del Camp, no s'indica res tocant a possibles estades. El 1376, volent reduir despeses, s'establiren les següents tarifes⁸⁷:

Retribució de les missatgeries “per afers comuns de la terra” (1376)

Fora el Camp:	Dins el Camp:
Cavalcant: 10 sous/dia (sense macip: 8 s./dia) a peu: 6 sous/dia	Cavalcant: 6 sous/dia A peu: 4 sous/dia ⁸⁸

-*Els plegadors/recaptadors dels “talls comuns”*, sovint anomenats comuners: com a tals, eren els encarregats de recaptar les quantitats assenyalades en cada un dels repartiments realitzats entre totes les localitats que integraven l'associació. En principi, com ja s'ha dit, aquesta funció recaptatòria acostumà a ser exercida per dues persones;

-*El comuner*, com a càrrec unipersonal, amb funcions de tresorer-comptable

86. Però no sempre hi hagué unanimitat en la representació de les viles del Camp. Arran de la transacció del bovatge de 1347, el reusenc Pere Espuny actuà en nom de la majoria de les universitats del Camp, menys de tres (Alforja, Vilaverd i Vinyols), que enviaren altres representants, cada una el seu.

87. Vegeu E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 92. De fet, allà on l'autor indica 4 s., al text transcrit en nota hi llegim 5 s. Aquestes tarifes també les tenim recollides en un llibre de comptes de Reus, si bé anotant 7 s. (cavalcant dins el Camp) en lloc de 6, a banda de no fer referència a la qüestió del macip. Aquesta informació, en al·lusió a la reunió de Constantí, es troba afegida al final de l'apartat on hi ha consignades les despeses fetes per la Terra; AHCR, Clavaries (1376), f. 68v.

88. Aquesta tarifa de 4 sous és la que veiem aplicada encara el 1413 en les diferents anades d'alguns prohoms de Reus a Tarragona, la Selva i Riudoms, dins l'epígraf titulat “Messions fetes per la comunitat de la Terra”; AHCR, Clavaria (1413), f. 32v-33r.

de l'organització durant períodes de temps bastant prolongats (ja en època moderna, rebria també el nom de receptor);

-*Els auditors* (oïdors de comptes), dedicats a passar els comptes dels comuners i dels síndics gestors.

Pertanyents a la segona dècada del segle XV són una sèrie de regulacions relatives als diferents càrrecs de l'organisme, que podrien ser exponents, en certa manera, del major grau d'institucionalització que adquirí la Comuna en aquesta època. Així, el 1412 es fixaren els salaris a percebre pels auditors i definidors de comptes, o sigui, fent distinció entre dos tipus de funcions⁸⁹. Per la seva banda, el comuner, com ja li corresponia de feia temps, havia de portar la comptabilitat d'ingressos i despeses de la corporació; tal com s'indica el 1414, estava encarregat de “retre comte tots ans de totes mesions comunes de tot lo Camp he aquel rebés tots los comuns de tot lo Camp he agué tots ans per regir los dits comuns cent sous”⁹⁰; així mateix, estava obligat a retre'n compte a la fi del seu exercici anual davant els susdits oïdors⁹¹. Aquell mateix any fou disposat sobre la retribució dels qui havien de desplaçar-se per afers de la Terra, no sabem si reafirmant part de les disposicions del 1376 o simplificant-les, ja que només s'indica el següent: 4 sous/dia (si l'anada es feia dins el Camp) o 6 sous/dia (si era fora del Camp).

89. *qui regiran los dits comptes e franquejaren e finiran aquells*, [5] s. *per jorn*; *los altres qui tant solament seran aquí per hoir los dits comptes*, [3] s.; cf. E. MORERA, *Reseña histórica...* cit., p. 31.

90. AHMS, Llibre de determinacions (1414-1432), foto 3. O com s'indica després (foto 25) “per pleguar los comuns he pagar les mesions desús dites”.

Es tracta del primer llibre de comptes conservat (el del període 1366-1405, com ja s'ha dit, està perdut). Catalogat com a Llibre de determinacions, no sols inclou les actes de les reunions comunals sinó també repartiments comunals i els comptes dels comuners (conforma, de fet, una barreja de llibre de consells i de comptes). Aquest primer volum correspon a la gestió de dos comuners: primer de Joan Casquer, i després de Berenguer Montserrat, ambdós de la Selva; el 1456, a la mort d'aquest últim, fou elegit Joan Andreu. El segon volum conservat (1457-1476) es correspon a l'administració del susdit Joan Andreu, a qui seguí després Dalmau Martí, el qual fou elegit a principis del 1466, però no va poder iniciar la seva gestió fins a l'abril del 1469 a causa dels deutes que encara tenia pendents l'anterior comuner.

91. L'exercici del comuner Joan Casquer fou revisat el setembre de 1416 per Pere Ballot i Pere Ripoll de Valls, Bartomeu Martí de Reus, Berenguer Muntserrat de la Selva, Guillem Cellers d'Alcover, Bartomeu Serra de Riudoms, Berenguer Jover de Constantí, Pere Voltes de Riudoms (Riudecanyes?) i Guillem Aragonès de Mont-roig; AHMS, Llibre de determinacions (1414-1432), f. 11.

A partir d'aquest moment, ja tot es centralitzava a la Selva –més del que ho havia estat fins aleshores–, esdevenint aquesta localitat capital indiscutible de l'organisme, cosa que s'aniria reforçant amb la progressiva incorporació de molts més pobles de la contrada. Pertocava a les viles trametre els seus emissaris a la Selva per passar comptes de l'organisme cada vegada que el comuner els ho comunicués per escrit⁹². I era a la Selva on es guardava la caixa de cabals –amb el producte obtingut de les recaptacions o d'altres fonts de finançament– així com també l'arxiu de l'organisme, contenint les èpoques dels pagaments efectuats i altra documentació⁹³. A finals del segle XVI, les tres claus de la caixa de les escriptures estaven en poder del síndic de la Selva, del de Valls i del de Reus, o sigui, de les tres principals viles “comuneres”.

En aquesta època (segle XV), els síndics nomenats a les assemblees celebrades a la Selva seguien representant la Comuna de cara enfora, però només el temps que durava la gestió dels afers que tenien comesos. El comuner era qui convocava, de forma ordinària, els prohoms del Camp, incloent-hi el representant de la Selva, per tenir Consell de la Terra (algunes reunions foren celebrades, com s'indica algun cop, al propi domicili del comuner) i les decisions eren preses per ell de comú acord amb els prohoms que cada universitat enviava als Consells. En certa manera, el càrrec de comuner comportà assumir funcions, si es pot dir així, de “director general” de la institució⁹⁴. El càrrec passà a estar monopolitzat per prohoms de la Selva, generalment pertanyents a destacades nissagues d'aquesta vila, com fou el cas de Berenguer Montserrat, al segle XV, o més tard, ja al segle XVI, de Miquel Joan Gili, considerat per Fort com un comuner excepcional.

92. Del 1434 és una lletra presumptament del comuner avisant als jurats de Reus, Riudoms, Mont-roig, Riudecanyes, Vinyols, les Borges i Alforja perquè acudissin a la Selva a auditar els comptes de l'any precedent, i per satisfer els deutes, si en tenien, dels comuns. Aquestes missives les devia portar un correu, en aquest cas, com a encarregat de la part occidental del Camp; AHMS, Fons Comuna del Camp, Convocatòries, reg. núm. 8.

93. Durant el segle XIV, la circulació de documents d'interès comunitari entre els representants de les viles principals era quelcom habitual: a propòsit d'això, podem referir-nos a l'acte protocolaritzat el 1356 per part d'un síndic de Reus, qui confessava tenir en dipòsit o comanda diverses èpoques que li havien deixat els jurats de Valls i també els de la Selva; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 68-69. Ja des del 1369 es té constància d'una caixa del Comú, que més tard (1380) es localitza a la Selva, essent custodiada presumptament a l'església; cf. J. PIÉ, *Annals inèdits... cit.*, pp. 186-187. Més tard, aquesta caixa quedaria ubicada a la casa del Consell; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 96. Deixant de banda el fons de pergamins, els registres adscrits a l'actual fons de la Comuna del Camp s'inicien al segle XV.

94. Com deia Fort, el càrrec de comuner prengué una categoria jeràrquica; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 133.

A requeriment dels cònsols de Tarragona, el comuner podia convocar els llocs del Camp per trametre representants a la Ciutat, com també podia rebre manaments en aquest sentit per part de l'Oficial de Tarragona. Aquestes crides per reunir-se amb els regidors ciutadans o amb els representants senyorials, quedaren restringides als representants dels anomenats sis llocs: Valls, Reus, la Selva, Alcover, Riudoms i Constantí⁹⁵.

La gestió del comuner seguí en bona part vinculada a assumptes de caire fiscal. Coneixem una sèrie de repartiments efectuats entre 1414-1432, a l'època dels comuners Joan Casquer i Berenguer Montserrat, i entre 1457-1474, a l'època de Joan Andreu i Dalmau Martí, gràcies als dos llibres de comptes conservats.

Un cop més, és a través d'aquests registres comunals que podem avaluar el nombre de focs assignats a cada localitat. Com es veu, fou a partir del 1420 quan es començà a aplicar el còmput de focs que atribuïm al 1414. Segons les dades indicades als repartiments de 1419 i 1420 (del corresponent llibre de comptes), hom passà de computar 1.707 focs a 1.591, amb una disminució, doncs, de 116 focs, equivalent a un -6,8%, i tal davallada havia de prosseguir més endavant, ja que el 1459 es computaven 134 focs menys, deixant el total en 1.457 focs. Amb tot, les xifres que tenim calculades nosaltres són ben bé unes altres, com es pot veure exposat als quadres intercalats més avall. Malgrat certes oscil·lacions, és clar que el nombre total de focs anà experimentant una clara davallada al llarg del període aquí analitzat. El diferencial entre 1392 i 1474 és de 987 focs, cosa que suposaria una disminució de -42%. Amb tot, els principals daltabaixos es registren entre 1406/1414 (540 focs menys) i entre 1464/1465 (210 focs menys):

95. Així es fa constar, per exemple, el 1429: "rebí I lletra de mossèn l'Oficial (...) que convocha los VI lochs del Quamp que ffosen en Taragona" AHMS, Llibre de determinacions (1414-1432), foto 213.

Relació del nombre de focs en els repartiments comunals

	1392 ⁹⁶	1399 ⁹⁷	1405 ⁹⁸	1406 ⁹⁹	1414-1419 ¹⁰⁰	1420	1421-1432
Valls	401	(400)	401	↔	220	228	↔
Reus	356	↔	↔	↔	326	↔	269
La Selva	319	(352)	↔	↔	392	219	↔
Alcover	256	↔	↔	↔	200	173	↔
Constantí	199	201	199	↔	159	146	↔
Riudoms	172	↔	↔	↔	145	130	↔
Alforja	127	128	127	↔	97/96 ¹⁰¹	84	58
Escornalbou	141	↔	121	↔	95	79	↔
Mont-roig	69	70	↔	↔	60	53	↔
El Pla	58	59	↔	↔	30	40	↔
Tamarit	51	↔	↔	↔	40	38	↔
Vilabella	45	↔	↔	↔	23	27	↔
Vilaverd	36	35	31	↔	20	15	↔
Les Borges							26
Vinyols	25	26	25	↔	20	↔	↔
Alió ¹⁰²	33					20	↔
Codony		9		9	7	9	↔
L'Albiol						9	↔
Bruguet ¹⁰³						6	↔
La Masó	6	↔					4
La Pobla d'en Taudell	2	↔		2	1	↔	↔
Guardamar	2	↔		2	1	↔	↔
Vilagrassa ¹⁰⁴	3				1	↔	
Totals (focs)	2.342	2.352	2.285	2.298	1.758 (1.757)	1.648	1.594
Cambrils	194	↔		194			

96. Cf. E. MORERA, *Reseña històrica... cit.*, pp. 19-20; E. Fort, *Notícia històrica... cit.*, pp. 297-299. Com s'ha vist abans, en aquest repartiment hi apareixen anotats molts altres llocs de cavallers i/o de les Faldes, els focs dels quals no tenim en compte aquí, però sí els de Cambrils, si bé apart.

97. Batejat per Fort com a fogatge parcial, apareix enunciat com a focs de la vegueria de Tarragona (també s'hi inclouen alguns llocs de cavallers i de les Faldes); cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 310-311. Posem entre parèntesi les xifres adjudicades a Valls i la Selva, ja que les transcrits per Fort són clarament errònies.

98. Cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 118. El lloc indicat com a Montbrí seria, sens dubte, Montoliu, cosa que cal atribuir a una mala transcripció de Fort.

99. Cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 311 de l'Apèndix. La data, segons es troba indicada al mateix text, és el 30 de desembre del 1407, cosa que es correspon –encara– a l'any 1406.

100. A partir d'aquí, totes les dades de focs són extreïdes dels Llibres de determinacions de la Comuna (1414-32; 1457-76).

101. Computats 97 focs el 1414 i 96 focs el 1419.

102. Aquesta localitat sovint tributà conjuntament amb la Selva, no pas perquè formés part del terme selvatà, com és obvi atenent a la seva ubicació geogràfica, sinó pel fet de compartir el mateix lligam de submissió a la pabòrdia. Els representants d'aquesta localitat acudien a la Selva a satisfer als jurats de la vila les quantitats que els havien estat adjudicades, tal com ja anotava Fort per a l'any 1330; cf. E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 48 Al segle XV, passà a contribuir a compte propi.

103. O Burguet, al terme d'Alcover.

104. Lloc pertanyent, pel que sembla, al terme de Cambrils. El 1392 s'esmenta com la Grassa, anotat just després de Cambrils.

	1457- 1459	1462	1464	1465	1469- 1470	1473 (abril)	1473 (maig)	1473 (des.)	1474 (abril)	1474 (agost)
Valls	228	↔	↔	221	↔	↔	↔	228	229	221
Reus	269	↔	↔	270	286	↔	↔	↔	↔	270
La Selva	219	↔	↔	225	216	↔	↔	218	↔	↔
Alcover	173	↔	↔	100		103	↔	109	↔	100
Constantí	146	↔	↔	135	129	↔	↔	135	↔	↔
Riudoms	130	↔	↔	120	117	↔	↔	120	↔	↔
Alforja	52	58	↔	52	↔	↔	↔	↔	↔	↔
Escornalbou	79	↔	↔	62	72	↔	(60)	70	↔	(49)
Mont-roig	53	↔	↔	47	55	↔	↔	57	58	47
El Pla	40	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
Tamarit	38	↔	↔		26	↔		26	↔	
Vilabella	27	↔	20	14	20	↔	↔	14	↔	↔
Vilaverd	15	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
Les Borges	26	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
Vinyols	20	↔	↔	18	20	↔	↔	18	↔	↔
Montoliu	13	23	↔		↔	-		13	↔	
Alió	20	↔	↔	14	20	14	↔	↔	↔	↔
Codony	9	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
L'Albiol	9	↔	↔	3	9	↔		9	↔	3
Bruguet ¹⁰⁵	3	6	↔		3	↔				
La Masó	4	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
La Pobla d'en Taudell		1								
Guardamar		1								
Totals (focs)	1.573	1.594	1.585	1.375	1.353	1.437	1.387	1.463	1.465	1.355

Nota: la fletxa ↔ indica que es manté la mateixa xifra indicada a la columna de l'esquerra.

Aquestes talles comunals es vinculen a despeses de diversa índole, inclòs el pagament d'alguns deutes censals. Així, ens consta que el comú establert el 1416 havia de servir per redimir el capital (200 florins, equivalents a 110 lliures) del censal mort de micer Ramon Salelles, un jurista de Tarragona que passà a residir a Reus, a qui el Camp pagava 9 ll. 3 s. 4 d. anuals amb un interès del 8,33%¹⁰⁶. Al marge del pagament de les pensions endarrerides, no sabem, de

105. O Burguet, al terme d'Alcover.

106. AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1414-1432), foto 13. Uns anys abans, consta un pagament efectuat al susdit Salelles de 27 lliures i mitja de major quantitat que li devien "pro censu cessato de pluribus annis". Aquesta paga fou realitzada per Bernat de Santmartí de la Selva, en tant que diputat de les viles i llocs del Camp. Posteriorment, li pagaren altres sumes a compte dels anys 1410-11 i 1412-13 (en total, per les tres pagues indicades, poc més de 64 lliures, equivalents a set anualitats); AHCR, Protocols, s.f. (19.I.1411; 4.II.1413); ambdues èpoques es corresponen als dos documents conservats en format pergamí del fons de la Comuna del Camp; cf. M. SORONELLAS, *Catàleg de l'Arxiu Històric... cit.*, pp. 776-77 (el segon apareix datat erròniament com si fos del 1430). En aquestes èpoques, s'indica que tal pensió era satisfeta únicament per tres universitats (la Selva, Alcover i Constantí) a la festa d'Epifania, cosa que fa pensar que hi hauria potser més pensions de censals assignades a altres viles.

moment, si s'arribà a amortitzar aquest censal; tampoc sabem si seria l'únic censal que tenia contret la Comuna per aquelles dates.

Aquesta nova època es correspon amb una important davallada de la pressió fiscal¹⁰⁷. Malgrat això, calgué seguir batallant a propòsit d'algunes demandes reials, si bé molt més esporàdicament que abans; per exemple, contra les pretensions d'Alfons el Magnànim de cobrar el dret de cena –almenys en dos moments: 1419 i 1455– i tocant a la satisfacció de les demandes de coronatges i maridatges, que, a diferència dels fogatges vinculats als donatius votats en Corts, són exponents d'una fiscalitat pròpiament reial i, com a tal, no sotmesa a l'aprovació dels braços estamentals.

Les primeres demandes d'aquest tipus, la legalitat de les quals fou fortament contestada a la vegueria de Tarragona¹⁰⁸, van donar peu a composicions efectuades entre els oficials reials i els síndics del Camp. A partir, però, de la coneguda Transacció acordada amb el braç eclesiàstic del Principat al monestir de Sant Cugat (1419), es varen fixar unes determinades taxes: si era per una coronació, 5 sous i mig per foc, i si era per matrimonis d'infantes, 8 sous en cada cas.

Durant el regnat d'Alfons el Magnànim calgué donar satisfacció a la corresponent demanda de coronatge (1424)¹⁰⁹ així com a diferents maridatges. El problema arribà el 1450, quan el rei volgué cobrar maridatge a compte de dues filles bastardes (la susdita Transacció de Sant Cugat només contemplava demandes per filles legítimes), cosa que donà lloc a un plet que finalment es va haver de resoldre amb una claudicació en tota regla, és a dir, mitjançant una composició, si bé per una quantitat rebaixada¹¹⁰.

107. Fins a l'esclat de la guerra civil del Principat, quan de nou s'exigiren contribucions via fogatge o d'altra mena, donant peu a l'inici d'un altre cicle fiscal de nou tan intens com ho havia estat el període comprès entre 1340-1410.

108. Sobre el plet sostingut a finals del segle XIV, vegeu J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, p. 218 i ss. Les viles del Camp, juntament amb la Ciutat, havien pagat molt car el rescat del bovatge en tant que demanda d'accés al tron perquè s'implantés, al cap d'una cinquantena d'anys, un nou tipus de demanda motivada per raons similars, en aquest cas amb el nom de coronatge.

109. Es tractava d'un doble coronatge: del rei i de la reina. Així, per exemple, el rebedor d'aquestes coronacions a l'arquebisbat de Tarragona (Antoni Salelles, mercader de Barcelona resident a Reus, no sabem si parent de l'esmentat Ramon Salelles) confessà rebre del comuner Berenguer Montserrat 1.564 florins, més les pagues corresponents a Vilaverd i alguns altres llocs del Camp consignats a banda; en total, 1.593 florins, xifra equivalent al nombre de focs del Camp [al quadre que hem elaborat nosaltres, tenim calculats 1.594 focs]. Una altra època fou expedida a favor dels cònsols de Tarragona, a compte de la contribució de la Ciutat i les Faldes; AHCR, Protocols (1424); ambdues èpoques a AHMS, Fons Comuna del Camp, pergamins, núm. 390 i 366.

110. Vegeu J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, pp. 237-238.

Per millor garantir la defensa dels interessos comunals enfront de possibles abusos o demandes il·legals calia comptar amb bons assessors jurídics i amb alguna cosa més. Així, el 1449 el comuner Berenguer Montserrat ordenà fer una recopilació dels privilegis que podien ser més útils a la institució. Es tracta ben bé d'una recopilació de caràcter eminentment fiscal, en relació amb les franqueses de diferent tipus obtingudes de la monarquia, tant de quèsties i cenes, com de l'exempció del servei d'host, passant per les franqueses de lleudes –i d'altres tributs indirectes–, fins arribar a incloure l'enfranquiment del bovatge, juntament amb els anomenats herbatge i terratge¹¹¹. Totes aquestes franqueses, i posteriors ratificacions, foren obtingudes a favor de les viles del Camp, sovint juntament amb la Ciutat, al llarg del segle XIII i la primera meitat del XIV, constituint el darrer episodi el rescat del bovatge¹¹². D'aquesta manera, es posà a punt una mena de corpus jurídic, sempre a l'abast per servir de suport legal en els diversos plets que havia de seguir sostenint la Comuna en nom de totes les viles representades¹¹³.

Una altra demanda de coronació fou la de Joan II, que l'esclat de la guerra civil impedí de poder cobrar a l'inici del seu regnat¹¹⁴. El 1476, ja durant la postgue-

111. El 4 de juliol del 1455 Guillem Cabrer de Mont-roig presentà un requeriment als jurats de Valls bo i reclamant que es defensés comunament la carta de compra del rei Pere enfront del bovatge i terratge que es volia fer pagar a la seva vila. Segons deia, “la deffensió de la dita carta se pertangue a tots generalment, com fos feta la dita compra per tots los lochs e viles del Camp”, a la qual cosa respongueren els jurats vallencs que no es feia menció de “qui.ls fa pagar ni ab quina compulsa o demanda ni si jamés de la compra o remença del dit bovatge ençà los és fins ara stat demanat ni si han pagat e si han pagat voluntàriament o per força ni per qui los és stada feta força ni si ha paguat la universitat o los singulars, ni si los altres lochs del Camp són tenguts de contribuir en ço que ara és demanat per la universitat de Mont-roig, ni és suficientment al·legat ni mostrat que la dita universitat de Valls sie tinguda a la dita contribució”; AHCv, Protocols, caixa 11, núm. 70, f. 13r-v. Tres dies abans el mateix síndic havia comparegut davant els jurats de Reus postulant la mateixa qüestió i reclamant-los que volguessin contribuir en les despeses que aquest fet pogués generar “com sia negoci comú”. També la resposta donada pels de Reus fou cautelosa; AHCR, Protocols, Vària, s.f. Cal recordar que alguns censos senyorials que es cobraven al Camp també rebien el nom de bovatge, d'aquí la confusió plantejada en aquest moment, ja fos de forma intencionada o no.

112. En alguns casos, es tracta de privilegis obtinguts molt abans de les primeres accions conjuntes protagonitzades per les viles del Camp enfront de les demandes fiscals de la corona. Sobre la cronologia dels diferents tipus de franqueses, vegeu J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic... cit.*, pp. 120-138.

113. Això evitaria que cada vila hagués de fer recerques d'escriptures pel seu compte. El 1413 des de Reus es trameté una persona a Tarragona, la qual va estar durant dos dies cercant a l'escribania de la cort dels veguers la franquesa de les lleudes; AHCR, Clavaries (1413), f. 30v.

114. Durant aquest període, la Comuna no sols va haver de lidiar amb els diferents tipus de demandes fiscals (fogatges o impòsits) sinó també amb nombroses prestacions exi-

rra, fou feta una convenença per a la satisfacció d'aquest coronatge, però, atesa la situació depressiva en què es trobava el país ("considerant la gran depopulació, pobresa e enervació que vuy és en lo Principat de Catalunya, així per causa de la guerra com encara per continuació de morts"), fou consentida una rebaixa a favor de "tots los lochs qui vuy stan en domini del arquebisbat e Sglésia de Tarragona". Dins la corresponent nòmina apareixen esmentades les viles de Valls, Reus, la Selva, Riudoms, Constantí, Alcover, Mont-roig, Vinyols, el Pla [Santa Maria] i Alforja, a més de Vilaverd i la baronia d'Escornalbou, juntament amb una sèrie de llocs menors, àdhuc alguns que havien format part de les Faldees com Botarell, Vilafortuny o Vilaseca (la del Comú, se suposa). Completen la nòmina diversos llocs situats en zones adjacents al Camp, com Cabra i Sarraí, i molt més enllà, com és el cas de la vila i vall d'Àger, que també havia passat a formar part de la senyoria arquebisbal¹¹⁵. En el mateix document apareixen actuant tres síndics "dels dits lochs e Comuna del dit Camp de Tarragona" / "de la dita Comuna e lochs dessus dits". Com hem dit al principi, en aquest època l'ús del terme Comuna ja s'havia generalitzat del tot desbancant qualsevol altra denominació.

Al llarg del segle XV, més que no pas abans, la Comuna també passà a ocupar-se de temes relacionats amb la percepció de les lleudes (impostos comercials) que es collien al Camp de Tarragona, com així succeí el 1444 i en altres moments¹¹⁶. Calia estar atents a la possible introducció de lleudes novelles que

gides a instàncies senyoriales en forma de serveis militars; vegeu E. GORT I JUANPERE, *Reus i el Camp durant la guerra civil (1462-1472)*, Reus, 1984, espec. pp. 76-77, 106-108, 133-134.

115. En la relació de llocs que van pagar al comuner a compte de la redempció del *Principes Namque* de 1474 hi surten registrats Cabra i Sarraí, així com també la baronia de Vallmoll, configurada pels llocs de Puigpelat, Nulles, Torrelles, Bellavista, Cassafort i Bràfim; AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1457-1476), f.201v. Dins la llista confeccionada per Fort sobre les entitats de població que integraren la Comuna (pp. 249-253 de la seva monografia) no s'hi inclouen, sens dubte amb bon criteri, ni Cabra ni Sarraí.

116. No era la primera vegada que el tema es plantejava, si tenim en compte cert procés endegat el 1376 al voltant de les lleudes que el rei percebia a la ciutat i Camp de Tarragona, en considerar que d'una manera o altra s'estava actuant en perjudici de les regalies; AHCV, Pergamins, núm. 134 (tal qüestió es vincula amb una altra problemàtica suscitada a compte de les impositcions municipals). El 1444 s'encetà un altre plet, en aquest cas contra els arrendataris de la lleuda de Tortosa pel seu intent de percebre l'esmentat tribut sobre les mercaderies que arribaven als ports de la costa tarragonina; cf. E. FORT, *ob. cit.*, p. 130. Més tard (1470), es té notícia d'un altre debat tocant a les lleudes de Salou; cf. E. GORT, *Reus i el Camp... cit.*, p. 133. El 1475 s'acordà lliurar una suma de diners a l'arquebisbe per tal de recuperar el castell de Tamarit –que havia quedat en mans del mercenari navarrès Juan

poguessin atemptar contra les franqueses de la Ciutat i Camp, com així es recull en un punt de la compilació de privilegis realitzada el 1449. No cal dir-ho, a qui més devia preocupar el pagament d'aquests impostos era als mercaders que operaven a les principals viles del Camp, d'aquí també que la Comuna anés assumint cada vegada més la defensa d'aquests interessos mercantilistes, incloent-hi l'oposició a certes infraestructures que podien perjudicar-los. Així, el plet endegat a finals del mateix segle –en una època ja de revifalla econòmica– contra l'intent de fer contribuir els pobles del Camp en la construcció del moll de Tarragona –en relació també amb la defensa del port de Salou–, ben bé podria representar la culminació del llarg procés pel qual la Comuna anà adquirint un major relleu polític, baldament fos enfrontant-se amb la Ciutat¹¹⁷.

Un altre tema susceptible de ser abordat per la Comuna fou l'abastament cerealístic, tal com trobem plantejat a Valls el 1456¹¹⁸. D'ençà aleshores, ja no és inusual trobar la Comuna realitzant directament operacions de compra de blat¹¹⁹.

Temes com aquest últim, que ja no eren pròpiament fiscals, permetrien eixamplar l'àmbit d'actuació de la Comuna. Fins aleshores, aquesta havia estat operant, gairebé de forma exclusiva, a compte de les demandes reials, bo i acomplint funcions bàsicament recaptadores, o bé intervenint en plets derivats d'algunes demandes. Al segle XV es donaren les condicions per començar a superar aquell primigeni estadi "fiscal", a mida, doncs, que la Comuna passà a ocupar-se d'afers d'un altre índole, cosa que aniria molt lligada amb el paper de major rellevància que anà adquirint el comuner. El fet és que, fins i tot en una etapa de menor intensitat fiscal com fou la primera meitat del segle XV, la institució comunal es mantingué operativa per seguir gestionant i/o defensant els interessos de les viles del Camp en diversos camps.

de Armendáriz, que en demanava un rescat–, però a condició que se'ls fes franquesa de les lleudes que es cobraven en aquell lloc; AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1457-1476), f. 131v.

117. A banda del que comentava Fort, també cal remetre's a l'estudi, ja clàssic, d'A. JORDÀ – J.Mª PUJALS, *Les lluites pel port de Salou. Un enfrontament singular entre el progrés econòmic i els drets senyorials*, Tarragona, 1983. Vegeu, així mateix, J. MORELLÓ BAGET, *Reus en el trànsit a la modernitat... cit.*, pp. 257-262.

118. Calia aleshores proveir-se de blat, però el Consell de Valls era partidari que cada vila ho gestionés pel seu compte; això no obstant, "si la Terra plau que sigui comprat, que es compri en terra e no en mar, e que la universitat [de Valls] en prengui la seva part"; AHCv, Consells (1453-1462), f. 86r. La Comuna acabà decidint que el compraria per via marítima. Per la seva banda, el Consell vallenc acordà prendre'n 200 quarteres.

119. Vegeu, pel que fa a compres efectuades per la Comuna al segle XVI, J. MORELLÓ, *Reus en el trànsit a la modernitat... cit.*, p. 225.

En definitiva, podem veure el segle XV com una etapa de transició: la Comuna, prefigurant aquella gran organització en què acabà esdevenint a l'edat moderna, s'anà distanciant cada vegada més de l'organisme intercomunitari més característic de la primera època, per passar a convertir-se en una institució supramunicipal –amb seu a la Selva–, que anà eixamplant el seu camp d'acció a partir de l'assumpció d'altres funcions fins aleshores endegades en exclusiva pels propis municipis o per instàncies superiors. Justament, si la institució comunal passà a ocupar-se d'altres qüestions (tocant, per exemple, a la fortificació de la costa enfront dels atacs de pirates i a la repressió del bandolerisme, els dos principals temes d'època moderna) fou gràcies a processos endegats al segle XV, com veurem tot seguit.

Altres formes d'associacionisme intercomunitari (segle XV)

El fet d'aglutinar una bona part de les poblacions de la senyoria pertanyent a l'Església tarragonina, predisposava la Comuna a restar involucrada, de forma més directa o menys, en qualsevol cosa que pogués afectar aquell àmbit senyorial.

Com és sabut, l'administració de la justícia era un monopoli senyorial, o així mateix la repressió i la imposició de penes als delinqüents, la qual cosa no impedí que, a partir de cert moment, es volgués fer als vassalls partícips d'algunes funcions. Així, un altre tipus d'associació sorgida al Camp de Tarragona és l'anomenat sagramental, que passa per ser una institució armada d'autodefensa (el precedent medieval del sometent) formada per la unió de diversos pobles i utilitzada en la persecució de malfactors¹²⁰. En principi, tot sembla arrencar dels capítols que els cònsols de la Ciutat, conjuntament amb els jurats del Camp de Tarragona, presentaren al rei Joan I i a l'arquebisbe Énnec de Vallterra perquè en donessin la seva aprovació, com així s'escaigué el 30 d'octubre de 1390. Es tracta de capítols concernents a l'actuació judicial i a les competències atribuïdes als veguers i oficials de la jurisdicció comuna així com a les penes i càstigs imposats per diversos tipus de delictes¹²¹. Aquest fet es vincula a una posterior

120. Hom pot tenir en compte els següents referents: J.M.ª MADURELL MARIMON, "Els sagramentals del Vallès, Maresme i Llobregat (Contribució a la seva història)", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 2, Barcelona, 1964, pp.183-192; C. CUADRADA, "El sagramental i les franqueses del Vallès i del Maresme a l'Edat Mitjana", dins *XXXIII Asamblea intercomarcal d'estudiosos (Granollers, 17-18 d'octubre de 1987)*, vol. 1, Granollers, 1989, pp. 203-217; M.T. FERRER I MALLOL, "El sagramental: una milícia camperola dirigida per Barcelona", *Quaderns d'història*, 1 (1995), pp. 61-70.

121. A banda d'una part dedicada a crims comesos per genovesos, el document es focalitza en la persecució de malfactors, als quals hom podia imposar diferents penes, des de

disposició vicarial de 1402 que anava encaminada a obtenir fons dels pobles del Camp –per mitjà de talles– per poder sufragar tals accions¹²². Tanmateix, no està clar quin paper pogué tenir la Comuna en aquest afer, ja que el document en qüestió, tal i com fou transcrit per E. Morera, no té receptors ben identificats¹²³. En un Consell celebrat per la Comuna anys després, a principis del 1458, hom plantejà si calia mantenir el sagramental, cosa que venia a compte del que havia succeït el juliol de l'any precedent quan el vicari general convocà les hosts per una alarma causada per l'albirament de naus genoveses a prop de la costa catalana¹²⁴.

Al posterior privilegi concedit per Ferran II i l'arquebisbe Urrea el 1481 (hom s'hi refereix com la “concordia del sagramental”)¹²⁵ es tornaren a regular diferents aspectes relatius a la persecució de malfactors. Novament, es tracta de capítols presentats pels cònsols de la Ciutat i els jurats de les universitats de tots els llocs del Camp, tot i que el document no aporta, en principi, cap llista de sots-signants. Un dels punts que ens interessa destacar era el fet de permetre eixamplar l'associació a d'altres llocs que estiguessin situats fins a una distància màxima de dues llegües al voltant del Camp. Ara bé, també es prohibia que cap de les universitats concer-

composicions (multes) fins a càstigs corporals, passant també per l'ostracisme o expulsió dels delinqüents (“alacaios”); ACA, C, reg. 1978, fol. 100r-101v. Al Llibre de la Corretja (AHAT) s'hi fa referència (doc. núm. 280) amb el següent titular: “Confirmatio quorumdam capitulorum per syndicos locorum Campi super jurisdictione et punitione delinquentium”, capítols que foren aprovats pel rei Joan l'any 1392, segons sembla indicar-se. Per la seva banda, Pié atribuïa aquest conveni al 1391; cf. J. Pié, *Annals inèdits... cit.*, p. 207. Per l'obtenció d'aquests capítols, la Ciutat i el Camp lliuraren a Joan I 500 florins; cf. E. JUNCOSA, *Estructuras y dinámicas de poder... cit.*, p. 226.

122. “Facultas concessa per vicarium generalem hominibus Campi ad se congregandum et tallias imponendi ad opus expellendi malefactores” (Llibre de la Corretja, doc. núm. 306).

123. Vegeu E. MORERA, *Reseña histórica... cit.*, p. 25-27 (seguit per E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, pp. 114-115), document que la més antiga tradició historiogràfica presentava com l'acta fundacional de la Comuna del Camp. Malgrat l'exposat per alguns autors, queda clar que, almenys en el seu origen, és una qüestió afectant a tot el territori de la veueria i no únicament als llocs pertanyents a la Comuna.

124. “e lo segramentall que huy flacament se serva he si-s jaquirà ho de nou se ratificarà e confirmarà”; AHMS, Fons Comuna del Camp, Llibre de determinacions (1457-1476), f.15r. També a Valls es considerava, tocant al sagramental, “que era més damnós que profitós”; AHCV, Consells (1453-1462), f. 117r. La convocatòria, com he dit, la féu el vicari general de l'arquebisbe, qui realment tenia la potestat de convocar les hosts del Camp; per tant, és erroni adjudicar aquesta potestat al comuner, segons donava a entendre E. FORT, *Notícia històrica... cit.*, p. 134. La susdita alarma va quedar en un no-res: els genovesos tocaren terra al Garraf, però ja no s'atansaren al litoral tarragoní.

125. AHMS, Fons municipal, Pergamins, núm. 3.486. ACA, C, reg. 1347, fols. 76r-79v.

nides pogués donar-se de baixa si no comptava amb el consentiment de la resta d'associats¹²⁶.

Com es veu, no es tractava d'un afer exclusiu dels pobles de la Comuna, i aquesta, com a tal institució, no hauria d'haver tingut, a priori, un paper més actiu del que pertocaria als regidors de les diferents universitats o viles involucrades. Això no seria impediment perquè l'organització comunal pogués assumir, amb el temps, un major grau d'implicació en aquesta mena d'afers¹²⁷.

Per altra banda, i com també podem observar pel que fa al segle XV, algunes viles del Camp pogueren optar per ingressar en associacions d'abast supracomarcal, constitutives d'altres formes de solidaritat intermunicipal. Tenim el cas de Cambrils —com s'ha vist, aquesta vila de reialenc només algun cop participà al costat dels pobles de la Comuna—, la qual el 1437 s'adherí, juntament amb Montbrió i altres localitats del seu terme, al carreratge de Barcelona. Aquesta institució prengué una forta embranzida, com ha mostrat la dra. Ferrer Mallol, en relació amb el tema de la redempció jurisdiccional, és a dir, com a fórmula per garantir la permanència dins el reialenc i d'evitar nous traspassos de la jurisdicció¹²⁸.

Una altra associació que tingué un gran desplegament al segle XV fou el veïnatge impulsat per la vila de Cervera. L'èxit d'aquesta associació, en alguns aspectes similars a l'esmentat carreratge, s'explica sobretot per la protecció brindada per l'host cerverina contra les agressions o abusos senyorials que podien patir algunes localitats. El veïnatge cerverí s'expandí per tota la Catalunya central, arribant a captar fins i tot algunes poblacions del Camp de Tarragona¹²⁹. Podem destacar el cas de Santa

126. Respecte d'altres qüestions regulades en aquesta concòrdia, faig remissió a J. MORELLÓ BAGET, "La mobilització de l'host i la defensa del Camp de Tarragona. La qüestió del sacramental", dins J. PAPELL (coord.), *Edat Mitjana: del buit a la plenitud*, vol. III (Valls i la seva història), Valls, 2006, pp. 160-165.

127. El 1470, encara en el context de la guerra del Principat i de la situació d'inseguretat que es vivia llavors al Camp, una de les qüestions debatudes en el si de la Comuna fou al voltant dels alcaics que bandolejaven pel Camp; cf. E. GORT, *Reus i el Camp... cit.*, p. 133.

128. Si, malgrat això, el rei n'alienava la jurisdicció, romandrien dins la senyoria de Barcelona amb tot el que això comportava de gaudi de determinats privilegis o exempcions. Vegeu M.T. FERRER I MALLOL, "Viles i llocs associats a Barcelona a l'Edat Mitjana. El carreratge", dins *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta. XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, vol. III, Barcelona, 2003, pp. 293-314; V. FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987, p. 179; F. SABATÉ I CURULL, *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Barcelona, 1997, p. 202 i ss. El fet cal vincular-lo al procés de reincorporació de la vila al reialenc endegat aquell mateix any: sobre això, vegeu C. MARISTANY, *Senyoria i població... cit.*, pp. 37-40, autor que, de tota manera, no fa cap referència al carreratge.

129. Sobre això, P. VERDÉS I PIJUAN, "El 'veïnatge pactat' de Cervera durant el segle

Maria del Pla, que degué entrar-hi el 1441 a títol perpetual, la qual cosa no fou impediment per pactar-ne la seva renúncia –només dos anys després– a canvi de certa compensació econòmica. El 1455 les diferents possessions del monestir de Santes Creus, entre les quals molts llocs ubicats al Camp, com el Codony –que sol aparèixer anotat en els repartiments de la Comuna–, així com la Secuita, Peralta, la Pobla de Montornès, etc., feren entrada en el veïnatge cerverí, també a títol perpetual. De moment, no ens consta que hi acabessin renunciant. Tampoc ens consta que aquest veïnatge fos incompatible amb el fet de pertànyer a la Comuna.

4. LA COMUNA: UNA INSTITUCIÓ SINGULAR?

Atribuir, com féu E. Fort, un caràcter singular a la Comuna del Camp de Tarragona dóna a entendre, implícitament, que ens trobem davant d'un cas únic, poc o gens susceptible de ser comparat amb altres formes d'associació. Ben al contrari, només cal estar disposats a fer un mínim exercici d'història institucional comparada, a la recerca d'altres realitats, per poder treure a col·lació alguns altres exemples.

D'entrada, no cal marxar gaire lluny de l'àmbit camptarragoní: a les Muntanyes de Prades, dins el comtat del mateix nom, es desenvolupà una associació –en aquest cas mantenint el nom de Consell de la Terra–, que ben bé es podria considerar com una rèplica de la de la plana. Tot i que la informació que es té sobre aquest organisme és bastant escassa, sembla que el funcionament seria molt similar, tal com es fa palès en la celebració dels propis Consells, en el nomenament de síndics i en l'existència d'un “receptor” amb funcions recaptadores i administratives¹³⁰. I si fem un salt de les Muntanyes de Prades als Pirineus, trobem un altre exemple a les valls d'Andorra, respecte del Consell de Terra constituït, segons sembla, el 1419¹³¹.

Ampliant molt més el focus d'observació, també podríem referir-nos a les *Universidades de Tierra* castellaness¹³². Aquestes organitzacions “camperoles” proliferaren sobretot en zones pròpiament castellaness, a llocs com Àvila, Sepúlveda, Arévalo,

XV”, dins *L'estructuració territorial de Catalunya. Els eixos cohesionadors de l'espai. Actes del V Congrés internacional d'història local de Catalunya*, Barcelona, 2000, pp. 355-366; ídem “El veïnatge de Cervera durant el s. XV”, dins *El món urbà a la Corona d'Aragó...*, vol. III, pp. 1085-1101.

130. Consell format per dos síndics o jurats de cada una de les poblacions de les Muntanyes de Prades, que solia reunir-se a Prades. El receptor no sols s'encarregava de cobrar les exaccions fiscals sinó també d'administrar els diners de la comunitat. Aquesta institució actuà fins al segle XVIII, quan passà a rebre el nom de Junta de la Terra; vegeu E. GORT, *Història de Cornudella de Montsant. Una vila del Comtat de Prades*, Reus, 1994, pp. 115, 194-195.

131. Vegeu I. BAIGES JARDÍ, J.Mª FONT I RIUS, J. GUILLAMET I ANTON (eds.), *El Llibre de la Terra. Un llibre de privilegis*, Andorra, 1997.

132. A no confondre, però, amb les ‘Universidades de Villa (o ciudad) y Tierra’, equivalents a un únic municipi que tenia el control sobre un ampli terme o ‘alfoz’.

Ágreda, Soria, Molina de Aragón... Segons M. Diago, els consells rurals no tenien prou entitat per defensar els seus interessos enfront de les decisions que prenia el nucli urbà principal, d'aquí la necessitat de desenvolupar un aparell institucional que pogués garantir tal objectiu¹³³. En tot cas, eren institucions que devien la seva existència, en tant que aparells fiscals, al servei que prestaven a les instàncies de poder. Això mateix també es fa palès pel que respecte a les *Comunidades de aldeas* de l'Aragó (n'eren quatre: les de Daroca, Calataiud, Terol i Albarrassí i el seu sistema de funcionament)¹³⁴. Ara bé, segons M. Diago, hi ha una diferència important entre les comunitats aragoneses i les castellanes: mentre aquelles van aconseguir sostreure's a la relació de dependència política envers el nucli urbà de referència, les altres seguiren sotmeses, en major o menor grau, als "concejos" principals.

Situats a la Corona d'Aragó, un altre exemple d'organització força més semblant al cas camptarragoní seria el del Sindicat Forà de Mallorca, que agrupava totes les viles i llocs de la Part forana¹³⁵. A priori, també hi ha un paral·lelisme evident en la bipolaritat que es dona entre un centre urbà i l'àrea del seu hinterland, coincident, en aquest cas, amb tot l'espai illenc. L'acord establert entre la Ciutat i la Part Forana tocant al repartiment de les despeses comunes –repartiment efectuat el 1315, només deu anys després del cas tractat aquí– s'ha

133. Cf. M. DIAGO, "Una institución de representación política del campesinado en la Castilla bajomedieval: las "universidades de tierra", *Historia. Instituciones. Documentos*, 23 (1996), pp. 283-306, amb les corresponents remissions bibliogràfiques. Vegeu també J.R. DÍAZ DE LA DURANA, "El nacimiento de la hacienda provincial alavesa (1463-1537)", *Studia Historica*, IX (1991), pp. 183-200.

134. Com explica Corral per al cas de la Comunidad de aldeas de Daroca –la primera de crear-se–, la seva constitució pròpiament dita es troba en un privilegi de Jaume I –posteriorment confirmat per altres monarques– pel qual s'establí que les susdites aldees poguessin dur a terme les recaptacions generals per separat de la vila i sense la presència de representants vilatans. D'aquesta manera, les aldees de Daroca passaren a administrar els seus interessos propis de forma autònoma, amb capacitat per establir les seves pròpies ordinacions; vegeu J.L. CORRAL LAFUENTE, *La Comunidad de aldeas de Daroca en los siglos XIII y XIV: orígenes y proceso de consolidación*, Zaragoza, pp. 50-51. La Comunitat d'aldees de Daroca funcionà al llarg de sis segles, concretament fins al 1838.

135. Aquest Sindicat ha estat definit com una associació de municipis rurals en una mancomunitat que simbolitzava i defensava els interessos de la ruralia enfront els interessos urbans; cf. A. SANTAMARÍA, "Contexto histórico del Reino de Mallorca", dins *XIII Congreso d'Història de la Corona d'Aragó (Palma de Mallorca, 27 setembre-1 octubre 1987)*, vol. Ponències, Palma, 1990, p. 34. Des d'un punt de vista igualment juridicoinstitucionalista, vegeu A. PLANAS, *El Sindicat de fora. Corporación representativa de las villas de Mallorca (1315-1834)*, Palma de Mallorca, 1995.

vinculat al naixement del Sindicat Forà, en tant que òrgan representatiu de les viles de Mallorca. La principal activitat d'aquesta organització es vincula al repartiment de talles entre els seus associats com a via prioritària d'obtenció de recursos, juntament amb l'emissió de censals en situacions de més urgència¹³⁶. Ara bé, aquesta Part Forana sempre va estar molt supeditada a la Ciutat i, per consegüent, no sembla que arribés a gaudir del grau d'autonomia que sí tingué reconegut, almenys en la pràctica, la Comuna del Camp de Tarragona¹³⁷.

Independentment del grau de major o menor autonomia d'aquestes organitzacions de petits municipis respecte del nucli urbà principal, hi ha un tret comú a totes elles i és –insistim– el fet d'actuar com a aparells fiscals en un context caracteritzat per un considerable increment de les demandes pecuniàries de les monarquies. Així mateix, parlem d'organitzacions conformades a imatge i semblança dels municipis que en formaven part, d'aquí que poguessin estar mediatitzades, controlades o dirigides, en major o menor mesura, per les oligarquies de les principals aldees o viles rectores. Aquest és un aspecte que ens hauria de posar a l'aguait de cara a seguir mantenint determinades visions idealitzades respecte del cas que hem estat revisant aquí.

En definitiva, en consideració al que acabem de comentar en aquest darrer apartat, podem concloure el següent: la Comuna del Camp de Tarragona no fou una organització tan singular com cert tipus d'historiografia local ha volgut donar a entendre, en la mesura que existeixen altres casos –en l'àmbit de Catalunya, de la Corona d'Aragó i de la Península ibèrica, i encara potser més enllà– que presenten nombroses afinitats, la qual cosa no treu de poder-se referir a aquest tipus d'institucions –en les seves diferents variants territorials– com a veritablement singulars, en tant que organitzacions desenvolupades al marge dels principals centres urbans amb els quals van haver d'interactuar per qüestions sobretot fiscals.

136. Ambdues vies són assenyalades per G. MORRO, *Mallorca a mitjan segle XV... cit.*, pp. 45-46. No endebades, la Part forana es veié arrossegada per l'elevat nivell d'endeutament de la Ciutat.

137. Segons A. Planas, els síndics de la universitat forana no tenien el govern i administració de la Part forana, en tant que estaven supeditats a les decisions que es prenia en el si del Gran i General Consell. A banda d'això, la universitat forana es caracteritza, segons el mateix autor, per una limitada autonomia en matèria tributària, atès que “solo tienen autonomía en la recaudación de los impuestos directos”; cf. A. PLANAS, *El Sindicat de fora... cit.*, p. 97. El mateix autor contraposa la situació mallorquina, on la ciutat sempre exercí un paper predominant, a la de les comunitats aragoneses, les quals quedaren pràcticament desvinculades de les seves respectives ciutats, ja fos de bon inici o més tard.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Document núm. 1

1305, juliol, 11. [Tarragona]

Ordinació de l'arquebisbe Roderic Tello tocant al repartiment de les despeses comunes entre els homes de la Ciutat i els del Camp.

AHT, Pergamins, núm. 187

Noverint universi quod cum inter cives Terracone ex una parte et homines Campi Terracone ex altera questio seu controversia super contribucione quarundam expensarum factarum per dictos cives Terracone pro comuni utilitate dictorum civium et hominum Campi Terracone et inposterum faciendarum, dictis hominibus de Campo asserentibus se non teneri contribuere in dictis expensis nisi pro solido et libra, dictis civibus asserentibus quod dicti homines pro duabus partibus et dicti cives pro tercia parte tenebantur contribuere in dictis expensis, Nos Rodericus, miseracione divina sancte terraconensis ecclesie archiepiscopus, intendentes ut tenemur dictos cives et homines de Campo ad pacem et concordiam reducere et eis quietam perpetuam preparare, habentes equitatem pre oculis nostris, de assensu et consilio venerabilium Guillermi, prepositi, et Raymundi de Anglaria, camerarii, et tocius Capituli ecclesie nostre, statuimus et ordinamus perpetuo quod decetero homines Campi Terracone in taliis seu collectis faciendis per cives et homines Campi Terracone in civitate et Campo Terracone pro comuni utilitate dicte civitatis et dicti Campi, contribuant homines dicti Campi pro tribus partibus et cives dicti civitatis pro duabus partibus.

Ita tamen quod homines loci Sancte Marie de Plano et terminorum suorum contribuant cum civibus dicte civitatis pro dictis duabus partibus et non cum hominibus dicti Campi, et dicti cives habeant in contribucione dictarum duarum partium illa loca que consueverunt habere ante presentem ordinacionem quando contingebat fieri huiusmodi collectas in civitate et Campo Terracone.

Volumus tamen et ordinamus quod in huiusmodi collectis faciendis vocentur homines de Campo et quod de singulis locis dicti Campi sint presentes duo homines cum sufficienti mandato quodcumque huiusmodi collecte fuerant faciende de quorum consilio et assensu vel maioris et sanioris partis eorum fiant expense que pro comuni utilitate fuerint faciende, et quod de dictis expensis per illos qui eas fecerint reddatur racionem comuniter dictis civibus et hominibus dicti Campi; et cassamus et annullamus quas-cumque alias ordinaciones per nos factas super contribucione huiusmodi expensarum.

Et incontinenti Berengarius de Requesen, civis Terracone, in presencia Jacobi Çagranada et Guillermi de Turribus, juratorum civitatis Terracone et majorum civium eiusdem civitatis qui presentes erant, nomine suo et dictorum civium, presentem ordinacionem aprobavit.

Et Monsplaceus de Pocolullo, sindicus universitatis hominum de Vallibus, nomine suo et omnium universitatum locorum Campi Terracone, presentem ordinacionem aprobavit.

Quod fuit actum quinto idus julii Anno Domini millesimo trecentesimo quinto, presentibus testibus discretis viris Fferrando de Johannis, rectore ecclesie de Alchoario, Sancto Fferrandi, rectore ecclesie de Cambrils, Raymundo de Bonvila, cive Barchinone, Berengario de Plicamanibus, jurisperito Terracone, et pluribus aliis.

Ego, Rodericus, sancte terraconensis archiepiscopus, hoc firmo. Ego, Guillelmus, prepositus Terracone, hoc firmo. Ego, Petrus Baceti, precentor Terracone, subscribo. Ego, Bertrandus de Monteolivo, prior Terracone, subscribo. Ego, Barangarius de Podiolo, archidiaconus Sancti Fructuosi, subscribo. Ego Berengarius de Calderiis, succentor Terracone, hoc firmo. Ego, Guillelmus de Solerio, canonicus Terracone, subscribo. Ego, Raymundus de Angularia, camerarius Terracone, subscribo. Ego Dalmacius de Monteolivo, terraconensis decanus, subscribo. Ego, Guillelmus de Rocabertino, archidiaconus Villesicce, subscribo. Ego Barangarius Ginyeti, hospitalarius Terracone, subscribo. Ego, Guillelmus de Cumba, operarius Terracone, subscribo. Ego, Gonçalbus de Castro, prior Sancte Tecle Veteris, ecclesie Terracone, subscribo. Ego, Ffranciscus de Casanova, canonicus Terracone, subscribo. Ego, Raymundus Ricardi, canonicus Terracone, subscribo. Ego, Romeus Galvany, canonicus Terracone, subscribo.

Signum mei Jacobi Fferrarii, notari publici et jurati curie reverendissimi patris et domini domini archiepiscopi, qui predicta manu propria scripsi et in publicam formam redigi die et anno predictis.

Document núm. 2

1394?

Capítols subscrits, amb la mediació de l'arquebisbe Énnec de Vallterra, tocant a la composició i forma de retribució de les missatgeries realitzades conjuntament entre la Ciutat i els llocs del Camp.

AHCV, Llibre Gros, fol. 20r-v

Capítols fets e concordats entre la universitat de la ciutat de Tarragona, de una part, e les universitats dels lochs del Camp de Tarragona, de la part altre, segons tenor dels capítols dejús scrits:

Com en les covinences e ordonaments fets antigament entre los ciutadans de la ciutat de Tarragona, en nom lur e en nom dels lochs de les Ffaldes, de la una part, e los hòmens habitants en los lochs del Camp de Tarragona, de jurisdicció comuna e dels domenges, de la part altre, entrevinens e tractants los molt reverents e de bona e lloable memòria en Rodrigo, archabisbe, en Johan, elet e administrador, n'Arnau, archabisbe *olim* de la sgleya de Tarragona, segons de totes les dites coses apar per cartes públiques fetes *Vº idus julii anno domini Mº CCCº Vº et pridie nonas decembris Anno domini Mº CCCº XXVIIIº et sextodecimo kalendas julii anno domini Mº CCCº XXXª nono*, sien exits alguns duptes e cases per los quals se seguexen entre les dites parts algunes qüestions, per ço, volents squivar e tolre tota matèria de disenció, los cònsols de la dita ciutat ha-

vent a les coses dejús scrites plen poder per consell general celebrat [*deixat un espai de línia en blanc*] en nom de la dita universitat de la dita ciutat e dels lochs de les Falde de la una part, e [*deixat altre espai de línia en blanc*] en nom dels lochs e universitats del Camp, de la altre, sobre los dits cases e duptes no departint-se en alguna cosa de la dita covinença si no aytant con sàpia a declaració d'aquells dits cases e duptes, entrevinent lo molt reverent senyor en Enego, archabisbe per la providència divinal de la dita sgleya de Tarragona, són venguts a declaració d'aquells en la forma següent:

Primerament, per ço com los càrrechs del temps de la dita covinença a ençà són multiplicats en les universitats damunt dites, per suportar aquells és convengut que en temps e en cas que-s haja affer misatgeria al senyor rey, al senyor archabisbe o altres qualssevol, per fets tocants les dites universitats de la ciutat e del Camp, la dita ciutat puxe trametre hun misatger, aquel que ben vist li serà ésser fahedor, e les universitats del dit Camp hun altre, aquel que'ls plaurà; e, en cas que sia concordat entre les dites universitats que-s hajan a trametre tres misatgers, que los dos hajan a ésser de la dita ciutat e lo terç del Camp; e llà on lo negoci o causa fos tal que requerís major misatgeria on quatre aguessen a ésser, que la ciutat n-i trameta dos e les universitats del dit Camp altres dos; e, en cas que més avant misatgés se aguesen a trametre o destinar a tot nombre impar, ultra lo damunt dit nombre, la ciutat n-i haja haver hú més, e a nombre par, per eguals parts, segons que damunt és dit dels quatre.

Segonament, és concordat per tolre messions e salaris immoderats dels dits misatgés, que la dita ciutat, si elegex misatger o misatgés segons que la calitat dels negocis requerran, si tramet hom qui vaja ab una cavalcadura, haja, en cas que sia determenat de aturar-se cavalcadura, dotze *sous* tot jorn, dels quals se haja affer la messió a ell e al macip e a la cavalcadura e loguer d'aquella; e semblant salari e ab semblant càrrech haja lo misatger o missatgers de les universitats del dit Camp.

Item, si per ventura los dits misatger o misatgés era acordat no tenir cavalcadures estant en hun loch, que en aquest cas haja cascú dels dits missatgers dotze *sous* per jorn anant tro al loch on hauria affer la dita misatgeria, e aytant jorns con poria star la dita cavalcadura tornant del dit loch a la dita ciutat de Tarragona o als dits lochs del Camp; e tornants los dits missatger o misatgés del loch de la dita missatgeria a la dita ciutat o lochs, per levar càrrech als dits missatgers, que les dites universitats de la ciutat e del Camp paguen tot lo loguer e messió de la cavalcadura e macip d'aquella; e en aquest cas los dits missatgés hajan per lur salari axí com si staven sens cavalcadura, segons la forma del capítol pus prop següent.

Item, més és concordat que los dits misatger o misatgés estant en lo loch de la dita missatgeria hajan, si cascú tindrà macip que'l servesque, huyt *sous* per cascun dia e per cascú; e si macip no tindran, cinch *sous* VI drs. per cascú e per cascun dia; e, si entre abdós dels dits misatgés hauran a tenir hun macip, que cascú dels dits missatgés hajan set *sous* per dia; e axí sia regulat si més missatgés han a ésser o menys segons la qualitat que'l negoci requerrà.

Item, és concordat que com la dita ciutat haurà a trametre missatger o missatgés, lo qual, segons sa condició, haja anar ab dues cavalcadures, haja per son salari, si les dites cavalcadures serà acordat de retenir ab sí, dos florins per cascun jorn; e si cavalcadures no haurà a tenir stant ab sí (terç?) en lo loch de la dita misatgeria, XIII *sous*; e si stà ab sí

altre, dotze *sous*. És entès, emperò, que si cavalcadures no tendran, que anant e tornant aquelles e retornants los dits misatgés del loch de la missatgeria hagen los dits missatgers aquells salaris, loguers e mesions de bísties segons més e menys que damunt és dit dels missatgers que han anar ab una cavalcadura.

Item, és concordat que en cas que'ls dits missatger o missatgers aguessen per alguna rahó tocant les dites universitats exir del loch on seran tramés o trameses per anar en altre part on lo senyor rey, senyor archabisbe o altres fossen, e per aquesta rahó havien a logar cavalcadures, que en aquest cas, ultra lo salari damunt dit, sia pagat als dites misatger o misatgés lo loguer de les dites cavalcadures e les mesions d'aquelles.

Item, més és convengut, per tall con despuys que les dites convinences foren fetes alguns lochs de les dites universitats són diminuhits en nombres de fochs e altres crescuts, e per ço con de novell a la dita covinença se ajusten alguns..." (*continuaria en un altre foli que no s'ha conservat*).